C-377/14, Obowiązek państw członkowskich w zakresie zapewnienia skuteczności regulacji dyrektyw 93/13/EWG oraz 2008/48/WE poprzez należyte ukształtowanie przepisów proceduralnych w krajowych porządkach prawnych., ERNST GEORG RADLINGER I HELENA RADLINGEROVÁ v. FINWAY A.S. - Wyrok Trybunału Sprawiedliwości

Opublikowano: ZOTSiS 2016/4/I-283, www.eur-lex.europa.eu, LEX nr 2023835

Wyrok

Trybunału Sprawiedliwości

z dnia 21 kwietnia 2016 r.

C-377/14

Obowiązek państw członkowskich w zakresie zapewnienia skuteczności regulacji dyrektyw 93/13/EWG oraz 2008/48/WE poprzez należyte ukształtowanie przepisów proceduralnych w krajowych porządkach prawnych.

TEZA nieoceniana co do aktualności

1. Artykuł 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie stosowaniu uregulowania krajowego, które w kontekście postępowania upadłościowego, po pierwsze, nie zezwala sądowi, przed którym toczy się owo postępowanie, na badanie z urzędu ewentualnie nieuczciwego charakteru warunków umowy, z której wywodzone są wierzytelności zgłoszone w odnośnym postępowaniu upadłościowym, nawet jeśli sąd ten dysponuje niezbędnymi ku temu informacjami na temat stanu prawnego i faktycznego, a po drugie, zezwala temu sądowi na zbadanie jedynie niezabezpieczonych wierzytelności, i to jedynie w oparciu o ograniczoną liczbę zarzutów dotyczących ich przedawnienia lub wygaśnięcia.

W istocie sąd krajowy zobowiązany jest do zbadania z urzędu, czy dane warunki umowne wchodzące w zakres stosowania dyrektywy mają nieuczciwy charakter, i do tego, by dokonawszy takiego badania, zniwelował brak równowagi między konsumentem a przedsiębiorcą. W tym względzie, gdy prawo do skutecznego środka zaskarżenia wymaga zezwolenia konsumentowi na kwestionowanie przed sądem krajowym zasadności wierzytelności wywodzonych z umowy o kredyt zawierającej postanowienia, które

mogą zostać uznane za nieuczciwe warunki, niezależnie od tego, czy mamy do czynienia z wierzytelnością zabezpieczoną, czy też nie, uregulowanie krajowe, które zezwala dłużnikowi pragnącemu zakwestionować niezabezpieczoną wierzytelność wyłącznie na podniesienie zarzutu przedawnienia lub wygaśnięcia owej wierzytelności, może osłabić skuteczność ochrony, którą pragną zagwarantować art. 6 i 7 dyrektywy 93/13.

(por. pkt 52, 56, 57, 59; pkt 1 sentencji)

2. Artykuł 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48 w sprawie umów o kredyt konsumencki należy interpretować w ten sposób, że nakłada on na sąd krajowy rozpoznający spór dotyczący wierzytelności wywodzonych z umowy o kredyt w rozumieniu rzeczonej dyrektywy obowiązek zbadania z urzędu poszanowania wymogu informacyjnego przewidzianego w przywołanym przepisie oraz wyciągnięcia wszystkich wynikających z prawa krajowego konsekwencji naruszenia takiego obowiązku, pod warunkiem że mające zastosowanie sankcje spełniają wymogi ustanowione w art. 23 tej samej dyrektywy.

W istocie uwagi poprzedzające zawarcie umowy i towarzyszące owemu zawarciu związane z warunkami umownymi i konsekwencjami owego zawarcia mają dla konsumenta fundamentalne znaczenie. To w szczególności na podstawie tych właśnie informacji konsument podejmuje decyzję, czy zamierza związać się warunkami sformułowanymi uprzednio przez przedsiębiorcę. Ponadto istnieje realne niebezpieczeństwo, że w szczególności ze względu na brak świadomości konsument nie powoła się na przepis prawa, który ma w swym założeniu go chronić. W konsekwencji skuteczna ochrona konsumenta nie mogłaby zostać osiągnięta, gdyby sąd krajowy nie miał kompetencji do dokonania z urzędu oceny poszanowania wymogów wynikających z norm prawa Unii obowiązujących w dziedzinie ochrony konsumentów. W tym względzie sąd krajowy, będący zatem zobowiązany do zapewnienia skuteczności (effet utile) ochrony konsumentów, której zagwarantowanie jest celem przepisów dyrektywy 2008/48, pełni w rozpatrywanej dziedzinie przyznaną mu przez prawo Unii rolę, która nie ogranicza się do zwykłej możliwości orzeczenia w przedmiocie poszanowania owych wymogów, ale obejmuje także obowiązek zbadania tej kwestii z urzędu, gdy tylko sąd krajowy dysponuje niezbędnymi w tym celu informacjami na temat okoliczności prawnych i faktycznych.

(por. pkt 64-66, 70, 74; pkt 2 sentencji)

3. Zobowiązanie państwa członkowskiego do podjęcia wszelkich działań niezbędnych do osiągnięcia rezultatu wyznaczonego w dyrektywie jest wiążącym zobowiązaniem wynikającym z art. 288 akapit trzeci TFUE oraz z samej dyrektywy. Ten obowiązek podjęcia wszelkich środków ogólnych lub szczególnych wiąże wszystkie organy państw członkowskich, w tym także, w ramach posiadanych przez nie kompetencji, organy sądowe.

W tym względzie, co się tyczy dyrektywy 93/13 w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich i 2008/48 w sprawie umów o kredyt konsumencki, obowiązek oceny nieuczciwego

charakteru niektórych warunków umowy oraz obecności wymaganych informacji w umowie o kredyt z urzędu stanowi uregulowanie proceduralne obciążające nie jednostkę, lecz organ wymiaru sprawiedliwości. Ponadto sądy krajowe, stosując prawo wewnętrzne, zobowiązane są tak dalece, jak jest to możliwe, by dokonywać jego wykładni w świetle brzmienia i celu rozpatrywanej dyrektywy, tak by osiągnąć przewidziany w niej rezultat, a zatem zastosować się do art. 288 akapit trzeci TFUE. Ten obowiązek dokonywania wykładni prawa krajowego zgodnej z prawem Unii jest w istocie nierozerwalnie związany z systemem traktatu FUE, gdyż zezwala sądom krajowym na zapewnienie, w ramach ich właściwości, pełnej skuteczności prawa Unii przy rozpoznawaniu zawisłych przed nimi sporów.

(por. pkt 76, 77, 79)

4. Artykuł 3 lit. l) i art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48 w sprawie umów o kredyt konsumencki, a także pkt I załącznika I do rzeczonej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że całkowita kwota kredytu i kwota wypłat określają całość kwot udostępnianych konsumentowi, co wyklucza kwoty powiązane przez kredytodawcę z pokryciem kosztów związanych przez kredytodawcę z udzieleniem odnośnego kredytu, które to kwoty nie są w rzeczywistości wypłacane konsumentowi.

W istocie, jako że pojęcie 'całkowitej kwoty do zapłaty przez konsumenta' zostało zdefiniowane w art. 3 lit. h) dyrektywy 2008/48 jako suma kwoty kredytu i całkowitego kosztu kredytu ponoszonego przez konsumenta, wynika z tego, że całkowita kwota kredytu i całkowity koszt kredytu ponoszony przez konsumenta są pojęciami odrębnymi i że w związku z tym całkowita kwota kredytu nie może obejmować żadnych kwot należących do całkowitego kosztu kredytu ponoszonego przez konsumenta. I tak, całkowita kwota kredytu w rozumieniu art. 3 lit. l) i art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48 nie obejmuje żadnych kwot, których przeznaczeniem jest wywiązanie się ze zobowiązań podjętych w ramach odnośnej umowy o kredyt, takich jak koszty administracyjne, odsetki, opłata za udzielenie kredytu czy wszelkie inne typy kosztów, które musi ponieść konsument. W tym względzie do sądu krajowego należy zweryfikowanie, czy kwota została niezgodnie z prawem włączona do całkowitej kwoty kredytu w rozumieniu art. 3 lit. l) dyrektywy 2008/48, która to okoliczność może mieć wpływ na obliczenie rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania i w konsekwencji może wpłynąć na prawidłowość informacji, które kredytodawca powinien, zgodnie z art. 10 ust. 2 rzeczonej dyrektywy, wskazać w danej umowie o kredyt.

(por. pkt 85, 86, 89, 91; pkt 3 sentencji)

5. Przepisy dyrektywy 93/13 w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich, należy interpretować w ten sposób, że dla potrzeb oceny rażąco wysokiego - w rozumieniu pkt I lit. e) załącznika do rzeczonej dyrektywy - odszkodowania przewidzianego na wypadek niewykonania przez konsumenta zobowiązań konieczne jest rozpatrzenie łącznego skutku wszystkich relewantnych postanowień umowy, bez względu na to, czy wierzyciel domaga się pełnego wykonania każdego z nich, i że w takim przypadku na sądach krajowych spoczywa, na podstawie art. 6 ust. 1 rzeczonej dyrektywy, obowiązek wyciągnięcia

wszystkich konsekwencji wynikających ze stwierdzenia nieuczciwego charakteru niektórych warunków umowy poprzez odstąpienie od stosowania każdego z warunków uznanych za nieuczciwy w celu zapewnienia, że konsument nie jest nimi związany.

W istocie sądy krajowe są zobowiązane wyłącznie do odstąpienia od stosowania nieuczciwego warunku umowy, tak aby nie wywierał on obligatoryjnych skutków wobec konsumenta, przy czym nie są one uprawnione do zmiany jego treści. Z tego wynika, że gdy sąd krajowy stwierdza, iż większa liczba warunków umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem jest nieuczciwa w rozumieniu dyrektywy 93/13, sąd ten jest zobowiązany do odstąpienia od stosowania wszystkich nieuczciwych warunków, a nie jedynie niektórych spośród nich.

(por. pkt 97, 100, 101; pkt 4 sentencji)

TEZA nieoceniana co do aktualności

1. W odniesieniu do zasady skuteczności każdy przypadek, w którym powstaje pytanie, czy krajowy przepis proceduralny czyni niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym stosowanie prawa Unii, należy rozpatrywać z uwzględnieniem miejsca zajmowanego przez ten przepis w całości procedury, jej przebiegu i jej cech szczególnych, przed poszczególnymi sądami krajowymi. Ponadto szczególne cechy krajowego postępowania sądowego nie mogą stanowić elementu mogącego osłabić ochronę prawną, z której powinni korzystać konsumenci na podstawie przepisów dyrektywy 93/13 w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich.

Art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie stosowaniu uregulowania krajowego, takiego jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, które w kontekście postępowania upadłościowego nie zezwala sądowi, przed którym toczy się owo postępowanie, na badanie z urzędu ewentualnie nieuczciwego charakteru warunków umowy, z której wywodzone są wierzytelności zgłoszone w odnośnym postępowaniu upadłościowym, nawet jeśli sąd ten dysponuje niezbędnymi ku temu informacjami na temat stanu prawnego i faktycznego, a, po drugie, zezwala temu sądowi na zbadanie jedynie niezabezpieczonych wierzytelności i to jedynie w oparciu o ograniczoną liczbę zarzutów dotyczących jej przedawnienia lub wygaśnięcia.

(por. pkt 50 i 59 oraz pkt 1 sentencji)

2. Sąd krajowy, będący zatem zobowiązanym do zapewnienia skuteczności (effet utile) ochrony konsumentów, której zagwarantowanie jest celem przepisów dyrektywy 2008/48 w sprawie umów o kredyt konsumencki, pełni rolę, która nie ogranicza się do zwykłej możliwości orzeczenia w przedmiocie poszanowania owych wymogów, ale obejmuje ona także obowiązek zbadania tej kwestii z urzędu, gdy tylko sąd krajowy dysponuje niezbędnymi w tym celu informacjami na temat okoliczności prawnych i

faktycznych.

Art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48 należy interpretować w ten sposób, że nakłada on na sąd krajowy rozpoznający spór dotyczący wierzytelności wywodzonych z umowy o kredyt w rozumieniu rzeczonej dyrektywy, obowiązek zbadania z urzędu poszanowania wymogu informacyjnego przewidzianego w przywołanym przepisie oraz wyciągnięcia wszystkich wynikających w z prawa krajowego konsekwencji naruszenia takiego obowiązku, pod warunkiem, że sankcje spełniają wymogi ustanowione w art. 23 tej samej dyrektywy.

(por. pkt 70 i 74 oraz pkt 2 sentencji)

3. Jako że pojęcie "całkowitej kwoty do zapłaty przez konsumenta" zostało zdefiniowane w art. 3 lit. h) dyrektywy 2008/48 w sprawie umów o kredyt konsumencki jako "sum[a] całkowitej kwoty kredytu i całkowitego kosztu kredytu ponoszonego przez konsumenta", wynika z tego, że całkowita kwota kredytu i całkowity koszt kredytu ponoszony przez konsumenta są pojęciami odrębnymi i, że w związku z tym całkowita kwota kredytu nie może obejmować żadnych kwot należących do całkowitego kosztu kredytu ponoszonego przez konsumenta.

Art. 3 lit. l) i art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48, a także pkt I załącznika I do rzeczonej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, ze całkowita kwota kredytu i kwota wypłat określają całość kwot udostępnianych konsumentowi, co wyklucza kwoty powiązane przez kredytodawcę z pokryciem kosztów związanych przez kredytodawcę z udzieleniem odnośnego kredytu, które to kwoty nie są w rzeczywistości wypłacane konsumentowi.

(por. pkt 85 i 91 oraz pkt 3 sentencji)

4. Konieczne jest dokonanie oceny łącznego skutku wszystkich postanowień umowy zawartej pomiędzy przedsiębiorcą i konsumentem. Ocena taka jest uzasadniona, jako że warunki te znajdują zastosowanie w całości i to niezależnie od tego, czy wierzyciel czy wierzyciel domaga się ich pełnego wykonania.

Tak więc w sytuacji, w której sąd krajowy dochodzi do wniosku, że warunek ma charakter nieuczciwy w rozumieniu dyrektywy 93/13 w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich, na sądzie tym spoczywa obowiązek wyciągnięcia wszystkich wynikających z prawa krajowego konsekwencji w celu zapewnienia, że konsument nie jest związany owym warunkiem.

Przepisy dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że dla potrzeb oceny rażąco wysokiego - w rozumieniu art. 1 lit. e) załącznika do rzeczonej dyrektywy - odszkodowania przewidzianego na wypadek niewykonania przez konsumenta zobowiązań, konieczne jest rozpatrzenie łącznego skutku wszystkich relewantnych postanowień umowy, bez względu na to, czy wierzyciel domaga się pełnego wykonania każdego z nich i że w takim przypadku na sądach krajowych spoczywa na podstawie art. 6 ust. 1 rzecznej dyrektywy obowiązek wyciągnięcia wszystkich konsekwencji wynikających ze stwierdzenia nieuczciwego

charakteru niektórych warunków umowy poprzez odstąpienie od stosowania każdego z warunków uznanych za nieuczciwy w celu zapewnienia, że konsument nie jest nimi związany.

(por. pkt 95, 99 i 101 oraz pkt 4 sentencji)

PUBLIKACJE

Glosa do wyroku TS z dnia 21 kwietnia 2016 r., C-377/14

UZASADNIENIE

Streszczenie

ECLI:EU:C:2016:283

Streszczenie wyroku

1. Ochrona konsumentów - Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich - Dyrektywa Rady 93/13 - Środki mające na celu zaniechanie stosowania nieuczciwych warunków umownych - Uregulowania krajowe uniemożliwiające badanie z urzędu przez sąd krajowy nieuczciwego charakteru warunku, z którego wywodzona jest wierzytelność będąca przedmiotem postępowania upadłościowego, oraz ograniczające kontrolę sądową warunków dotyczących niezabezpieczonych wierzytelności - Niedopuszczalność

(dyrektywa Rady 93/13, art. 6, art. 7 ust. 1)

2. Ochrona konsumentów - Umowy o kredyt konsumencki - Dyrektywa Rady 2008/48 - Wymogi dotyczące informacji, które należy wskazać w umowie - Przedmiot - Obowiązek zbadania z urzędu przez sąd krajowy poszanowania tych wymogów oraz wyciągnięcia konsekwencji - Granice

(dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48, art. 10 ust. 2, art. 23)

3. Akty instytucji - Dyrektywy - Bezpośrednia skuteczność - Granice - Możliwość powołania się na dyrektywę wobec jednostki - Wyłączenie - Wykonanie przez państwa członkowskie - Obowiązki sądów krajowych - Obowiązek zbadania z urzędu poszanowania niektórych obowiązków przewidzianych w dyrektywach 93/13 i 2008/48 w dziedzinie ochrony konsumentów

(art. 288 akapit trzeci TFUE; dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48, art. 10 ust. 2; dyrektywa Rady 93/13, art. 7 ust. 1)

4. Ochrona konsumentów - Umowy o kredyt konsumencki - Dyrektywa Rady 2008/48 - Wymogi dotyczące informacji, które należy wskazać w umowie - Całkowita kwota kredytu i kwota wypłat - Pojęcie

[dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48, art. 3 lit. h), l), art. 10 ust. 2, załącznik I pkt I]

5. Ochrona konsumentów - Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich - Dyrektywa Rady 93/13 - Nieuczciwy warunek w rozumieniu art. 3 - Ocena przez sąd krajowy - Kryteria - Stosowanie do warunku przewidującego nałożenie na konsumenta rażąco wysokiego odszkodowania - Właściwość sądu krajowego

[dyrektywa Rady 93/13, art. 3, 4, art. 6 ust. 1, art. 7, załącznik, pkt I lit. e)]

1. Artykuł 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie stosowaniu uregulowania krajowego, które w kontekście postępowania upadłościowego, po pierwsze, nie zezwala sądowi, przed którym toczy się owo postępowanie, na badanie z urzędu ewentualnie nieuczciwego charakteru warunków umowy, z której wywodzone są wierzytelności zgłoszone w odnośnym postępowaniu upadłościowym, nawet jeśli sąd ten dysponuje niezbędnymi ku temu informacjami na temat stanu prawnego i faktycznego, a po drugie, zezwala temu sądowi na zbadanie jedynie niezabezpieczonych wierzytelności, i to jedynie w oparciu o ograniczoną liczbę zarzutów dotyczących ich przedawnienia lub wygaśnięcia.

W istocie sąd krajowy zobowiązany jest do zbadania z urzędu, czy dane warunki umowne wchodzące w zakres stosowania dyrektywy mają nieuczciwy charakter, i do tego, by dokonawszy takiego badania, zniwelował brak równowagi między konsumentem a przedsiębiorcą. W tym względzie, gdy prawo do skutecznego środka zaskarżenia wymaga zezwolenia konsumentowi na kwestionowanie przed sądem krajowym zasadności wierzytelności wywodzonych z umowy o kredyt zawierającej postanowienia, które mogą zostać uznane za nieuczciwe warunki, niezależnie od tego, czy mamy do czynienia z wierzytelnością zabezpieczoną, czy też nie, uregulowanie krajowe, które zezwala dłużnikowi pragnącemu zakwestionować niezabezpieczoną wierzytelność wyłącznie na podniesienie zarzutu przedawnienia lub wygaśnięcia owej wierzytelności, może osłabić skuteczność ochrony, którą pragną zagwarantować art. 6 i 7 dyrektywy 93/13.

(por. pkt 52, 56, 57, 59; pkt 1 sentencji)

2. Artykuł 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48 w sprawie umów o kredyt konsumencki należy interpretować w ten sposób, że nakłada on na sąd krajowy rozpoznający spór dotyczący wierzytelności wywodzonych z umowy o kredyt w rozumieniu rzeczonej dyrektywy obowiązek zbadania z urzędu poszanowania wymogu informacyjnego przewidzianego w przywołanym przepisie oraz wyciągnięcia wszystkich wynikających z prawa krajowego konsekwencji naruszenia takiego obowiązku, pod warunkiem że mające zastosowanie sankcje spełniają wymogi ustanowione w art. 23 tej samej dyrektywy.

W istocie uwagi poprzedzające zawarcie umowy i towarzyszące owemu zawarciu związane z warunkami umownymi i konsekwencjami owego zawarcia mają dla konsumenta fundamentalne znaczenie. To w szczególności na podstawie tych właśnie informacji konsument podejmuje decyzję, czy zamierza związać się warunkami sformułowanymi uprzednio przez przedsiębiorcę. Ponadto istnieje realne niebezpieczeństwo, że w szczególności ze względu na brak świadomości konsument nie powoła się na

przepis prawa, który ma w swym założeniu go chronić. W konsekwencji skuteczna ochrona konsumenta nie mogłaby zostać osiągnięta, gdyby sąd krajowy nie miał kompetencji do dokonania z urzędu oceny poszanowania wymogów wynikających z norm prawa Unii obowiązujących w dziedzinie ochrony konsumentów. W tym względzie sąd krajowy, będący zatem zobowiązany do zapewnienia skuteczności (effet utile) ochrony konsumentów, której zagwarantowanie jest celem przepisów dyrektywy 2008/48, pełni w rozpatrywanej dziedzinie przyznaną mu przez prawo Unii rolę, która nie ogranicza się do zwykłej możliwości orzeczenia w przedmiocie poszanowania owych wymogów, ale obejmuje także obowiązek zbadania tej kwestii z urzędu, gdy tylko sąd krajowy dysponuje niezbędnymi w tym celu informacjami na temat okoliczności prawnych i faktycznych.

(por. pkt 64-66, 70, 74; pkt 2 sentencji)

3. Zobowiązanie państwa członkowskiego do podjęcia wszelkich działań niezbędnych do osiągnięcia rezultatu wyznaczonego w dyrektywie jest wiążącym zobowiązaniem wynikającym z art. 288 akapit trzeci TFUE oraz z samej dyrektywy. Ten obowiązek podjęcia wszelkich środków ogólnych lub szczególnych wiąże wszystkie organy państw członkowskich, w tym także, w ramach posiadanych przez nie kompetencji, organy sądowe.

W tym względzie, co się tyczy dyrektywy 93/13 w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich i 2008/48 w sprawie umów o kredyt konsumencki, obowiązek oceny nieuczciwego charakteru niektórych warunków umowy oraz obecności wymaganych informacji w umowie o kredyt z urzędu stanowi uregulowanie proceduralne obciążające nie jednostkę, lecz organ wymiaru sprawiedliwości. Ponadto sądy krajowe, stosując prawo wewnętrzne, zobowiązane są tak dalece, jak jest to możliwe, by dokonywać jego wykładni w świetle brzmienia i celu rozpatrywanej dyrektywy, tak by osiągnąć przewidziany w niej rezultat, a zatem zastosować się do art. 288 akapit trzeci TFUE. Ten obowiązek dokonywania wykładni prawa krajowego zgodnej z prawem Unii jest w istocie nierozerwalnie związany z systemem traktatu FUE, gdyż zezwala sądom krajowym na zapewnienie, w ramach ich właściwości, pełnej skuteczności prawa Unii przy rozpoznawaniu zawisłych przed nimi sporów.

(por. pkt 76, 77, 79)

4. Artykuł 3 lit. l) i art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48 w sprawie umów o kredyt konsumencki, a także pkt I załącznika I do rzeczonej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że całkowita kwota kredytu i kwota wypłat określają całość kwot udostępnianych konsumentowi, co wyklucza kwoty powiązane przez kredytodawcę z pokryciem kosztów związanych przez kredytodawcę z udzieleniem odnośnego kredytu, które to kwoty nie są w rzeczywistości wypłacane konsumentowi.

W istocie, jako że pojęcie 'całkowitej kwoty do zapłaty przez konsumenta' zostało zdefiniowane w art. 3 lit. h) dyrektywy 2008/48 jako suma kwoty kredytu i całkowitego kosztu kredytu ponoszonego przez

konsumenta, wynika z tego, że całkowita kwota kredytu i całkowity koszt kredytu ponoszony przez konsumenta są pojęciami odrębnymi i że w związku z tym całkowita kwota kredytu nie może obejmować żadnych kwot należących do całkowitego kosztu kredytu ponoszonego przez konsumenta. I tak, całkowita kwota kredytu w rozumieniu art. 3 lit. l) i art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48 nie obejmuje żadnych kwot, których przeznaczeniem jest wywiązanie się ze zobowiązań podjętych w ramach odnośnej umowy o kredyt, takich jak koszty administracyjne, odsetki, opłata za udzielenie kredytu czy wszelkie inne typy kosztów, które musi ponieść konsument. W tym względzie do sądu krajowego należy zweryfikowanie, czy kwota została niezgodnie z prawem włączona do całkowitej kwoty kredytu w rozumieniu art. 3 lit. l) dyrektywy 2008/48, która to okoliczność może mieć wpływ na obliczenie rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania i w konsekwencji może wpłynąć na prawidłowość informacji, które kredytodawca powinien, zgodnie z art. 10 ust. 2 rzeczonej dyrektywy, wskazać w danej umowie o kredyt.

(por. pkt 85, 86, 89, 91; pkt 3 sentencji)

5. Przepisy dyrektywy 93/13 w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich, należy interpretować w ten sposób, że dla potrzeb oceny rażąco wysokiego - w rozumieniu pkt I lit. e) załącznika do rzeczonej dyrektywy - odszkodowania przewidzianego na wypadek niewykonania przez konsumenta zobowiązań konieczne jest rozpatrzenie łącznego skutku wszystkich relewantnych postanowień umowy, bez względu na to, czy wierzyciel domaga się pełnego wykonania każdego z nich, i że w takim przypadku na sądach krajowych spoczywa, na podstawie art. 6 ust. 1 rzeczonej dyrektywy, obowiązek wyciągnięcia wszystkich konsekwencji wynikających ze stwierdzenia nieuczciwego charakteru niektórych warunków umowy poprzez odstąpienie od stosowania każdego z warunków uznanych za nieuczciwy w celu zapewnienia, że konsument nie jest nimi związany.

W istocie sądy krajowe są zobowiązane wyłącznie do odstąpienia od stosowania nieuczciwego warunku umowy, tak aby nie wywierał on obligatoryjnych skutków wobec konsumenta, przy czym nie są one uprawnione do zmiany jego treści. Z tego wynika, że gdy sąd krajowy stwierdza, iż większa liczba warunków umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem jest nieuczciwa w rozumieniu dyrektywy 93/13, sąd ten jest zobowiązany do odstąpienia od stosowania wszystkich nieuczciwych warunków, a nie jedynie niektórych spośród nich.

(por. pkt 97, 100, 101; pkt 4 sentencji)

Wstęp

W sprawie C-377/14

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Krajský soud v Praze (sąd okręgowy w Pradze, Republika Czeska) postanowieniem z dnia 24 czerwca 2014 r. r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 7 sierpnia 2014 r., w

postępowaniu

Ernst Georg Radlinger,

Helena Radlingerová

przeciwko

Finway a.s.,

TRYBUNAŁ (trzecia izba)

w składzie: M. Ilešič, prezes drugiej izby, pełniący obowiązki prezesa trzeciej izby, C. Toader (sprawozdawca), F. Biltgen, E. Jarašiūnas i C. G. Fernlund, sędziowie,

rzecznik generalny: E. Sharpston,

sekretarz: M. Aleksejev, administrator,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 15 lipca 2015 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

- w imieniu E.G. Radlingera oraz H. Radlingerovej przez I. Ulča,

- w imieniu Finway a.s. przez L. Macka,

- w imieniu rządu czeskiego przez M. Smolka, J. Vláčila oraz przez S. Šindelkovą, działających w charakterze pełnomocników,

- w imieniu rządu niemieckiego przez T. Henzego oraz D. Kuon, działających w charakterze pełnomocników,

- w imieniu rządu polskiego przez B. Majczynę, działającego w charakterze pełnomocnika,

- w imieniu Komisji Europejskiej przez M. van Beeka, G. Goddin oraz K. Walkerovą, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 19 listopada 2015 r.,

wydaje następujący

Uzasadnienie

Wyrok

1

Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni, po pierwsze, art. 7 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. L 95, s. 29 - wyd. spec. w jęz. polskim, rozdz. 15, t. 2, s. 288) oraz pkt 1 lit. e) załącznika do tejże dyrektywy, a po drugie, art. 10 ust. 2 i art. 22 ust. 2 dyrektywy 2008/48/WE Parlamentu

Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylającej dyrektywę Rady 87/102/EWG (Dz.U. L 133, s. 66, sprostowania: Dz.U. 2009, L 207, s. 14, Dz.U. 2010, L 199, s. 40, Dz.U. 2011, L 234, s. 46), a także pkt I załącznika I do tej ostatniej dyrektywy.

2

Wniosek ten został złożony w ramach sporu pomiędzy E.G. Radlingerem i H. Radlingerovą (zwanymi dalej 'małżonkami Radlinger') a spółką Finway a.s. (zwaną dalej 'Finway') w przedmiocie wierzytelności zgłoszonych w postępowaniu upadłościowym i wywodzonych z umowy kredytu konsumenckiego.

Ramy prawne

Prawo Unii

Dyrektywa 93/13

3

Zgodnie z art. 1 ust. 1 dyrektywy 93/13 jej celem jest zbliżenie przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich odnoszących się do nieuczciwych warunków umownych w umowach zawieranych pomiędzy sprzedawcą lub dostawcą [przedsiębiorcami] a konsumentem.

4

Zgodnie z art. 3 ust. 1 owej dyrektywy warunek umowy, które nie były indywidualnie negocjowany, jest uznawany za nieuczciwy, jeśli stoi w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodując znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron, ze szkodą dla konsumenta. Artykuł 3 ust. 3 rzeczonej dyrektywy wskazuje, że 'załącznik [do tejże dyrektywy] zawiera przykładowy i niewyczerpujący wykaz warunków, które mogą być uznane za nieuczciwe'. Zgodnie z pkt 1 lit. e) owego załącznika wśród przywołanych warunków znajdują się m.in. warunki, których skutkiem lub celem jest: 'nałożenie na konsumenta obowiązku wniesienia rażąco wysokiego odszkodowania w razie niewykonania przez niego zobowiązań'.

5

Zgodnie z brzmieniem art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13:

'Nie naruszając przepisów [Bez uszczerbku dla przepisów] art. 7, nieuczciwy charakter warunków umowy jest określany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy i z odniesieniem, w czasie wykonania [momencie zawarcia] umowy, do wszelkich okoliczności związanych z wykonaniem [zawarciem] umowy oraz do innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której ta jest zależna.'

6

Artykuł 6 ust. 1 tej dyrektywy ma następujące brzmienie:

'Państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a

umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków.'

7

Zgodnie z art. 7 wskazanej dyrektywy:

'1. Zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów państwa członkowskie zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców i dostawców [przedsiębiorców] z konsumentami.

2. Środki określone w ust. 1 obejmują postanowienia, według których osoby i organizacje mające uzasadniony interes na mocy prawa krajowego, związany z ochroną konsumentów, będą mogły wszcząć postępowanie zgodnie z właściwym prawem krajowym przed sądami lub przed organami administracyjnymi mającymi odpowiednie kwalifikacje do decydowania, czy warunki umowy sporządzone do celów ogólnego wykorzystania są nieuczciwe; co umożliwi powyższym osobom i organizacjom podjęcie stosownych i skutecznych środków w celu zapobieżenia stałemu stosowaniu takich warunków.

[...].'

Dyrektywa 2008/48

8

Celem dyrektywy 2008/48 jest, zgodnie z jej art. 1, harmonizacja niektórych aspektów przepisów państw członkowskich dotyczących umów o kredyt konsumencki.

9

Zgodnie z art. 2 ust. 2 lit. a) owej dyrektywy, dyrektywy tej nie stosuje się w szczególności do 'umów o kredyt, który zabezpieczony jest hipoteką lub innym porównywalnym zabezpieczeniem na nieruchomości powszechnie stosowanym w państwie członkowskim lub który zabezpieczony jest prawem związanym z nieruchomością'. W motywie 10 wyjaśniono, że chociaż w dyrektywie 2008/48 wyraźnie określono jej zakres, państwa członkowskie mogą jednak, zgodnie z prawem Unii, stosować przepisy tej dyrektywy w dziedzinach, które nie są objęte zakresem jej zastosowania.

10

Zgodnie z jej motywami 6, 7, 9, 19 i 31 celami dyrektywy 2008/48 są m.in.: rozwój bardziej przejrzystego i efektywnego rynku kredytowego ramach rynku wewnętrznego; osiągnięcie pełnej harmonizacji w dziedzinie kredytu konsumenckiego, przy zapewnieniu wysokiego i równoważnego poziomu ochrony wszystkim konsumentom w Unii Europejskiej; zapewnienie, aby umowy o kredyt zawierały wszelkie niezbędne informacje podane w sposób jasny i zwięzły w celu umożliwienia konsumentom podejmowania decyzji przy pełnej znajomości faktów oraz poznania swoich praw i obowiązków wynikających z umowy o kredyt oraz zagwarantowanie, aby konsumenci posiadali informacje dotyczące rzeczywistych rocznych

stóp oprocentowania (zwanych dalej 'RRSO') obowiązujących w całej Unii Europejskiej, umożliwiając im porównanie tychże stóp oprocentowania.

11

Ponadto motyw 43 dyrektywy 2008/48 stanowi, w szczególności, że pomimo ustanowienia jednolitego wzoru matematycznego do obliczania RRSO, nie są one jeszcze w pełni porównywalne w całej Unii. Dlatego też dyrektywa 2008/48 jasno i kompleksowo określa całkowity koszt kredytu ponoszony przez konsumenta.

12

Zgodnie z art. 3 dyrektywy 2008/48, zatytułowanym 'Definicje':

'Na użytek niniejszej dyrektywy stosuje się następujące definicje:

[...]

g) »całkowity koszt kredytu ponoszony przez konsumenta« oznacza wszystkie koszty łącznie z odsetkami, prowizjami, podatkami oraz wszelkimi innymi opłatami, które konsument jest zobowiązany ponieść w związku z umową o kredyt, które to koszty znane są kredytodawcy, z wyjątkiem kosztów notarialnych; uwzględniane są tu także koszty usług dodatkowych związanych z umową o kredyt, w szczególności składki z tytułu ubezpieczenia, jeżeli, dodatkowo, zawarcie umowy dotyczącej usługi jest niezbędne do uzyskania kredytu lub do uzyskania go na oferowanych warunkach;

h) »całkowita kwota do zapłaty przez konsumenta« oznacza sumę całkowitej kwoty kredytu i całkowitego kosztu kredytu ponoszonego przez konsumenta;

i) »rzeczywista roczna stopa oprocentowania [RRSO]« oznacza całkowity koszt kredytu ponoszony przez konsumenta, wyrażony jako wartość procentowa całkowitej kwoty kredytu w stosunku rocznym, w odpowiednich przypadkach, wraz z kosztami, o których mowa w art. 19 ust. 2;

[...]

l) »całkowita kwota kredytu« oznacza maksymalną kwotę lub łączne kwoty udostępnione na podstawie umowy o kredyt;

[...].'

13

Artykuł 10 dyrektywy 2008/48, zatytułowany 'Informacje zamieszczane w umowach o kredyt' wymaga w ust. 1 akapit pierwszy, aby umowy o kredyt były sporządzane w formie papierowej lub na innym trwałym nośniku. Artykuł 10 ust. 2 wymienia rodzaje informacji, które należy podać w sposób jasny i zwięzły w dowolnej umowie o kredyt. Wykaz ten obejmuje w szczególności:

'd) całkowitą kwotę kredytu oraz warunki dokonywania wypłat;

[...]

f) stopę oprocentowania kredytu, warunki stosowania tej stopy oraz, jeśli są dostępne, wszelkie indeksy lub stopy referencyjne mające zastosowane do pierwotnej stopy oprocentowania kredytu, a także okresy, warunki i procedury zmiany stopy oprocentowania kredytu. Jeżeli w różnych okolicznościach stosuje się różne stopy oprocentowania kredytu, wyżej wymienione informacje dotyczące wszystkich stosowanych stóp;

g) rzeczywistą roczną stopę oprocentowania [RRSO] i całkowitą kwotę do zapłaty przez konsumenta, obliczone w chwili zawierania umowy o kredyt; podawane są wszystkie założenia przyjęte do obliczenia tej stopy;

h) kwotę, liczbę i częstotliwość płatności, jakich ma dokonać konsument, oraz, w stosownych przypadkach, kolejność, w jakiej płatności będą zaliczane na poczet spłaty różnych należnych sald, dla których stosuje się różne stopy oprocentowania kredytu;

[...].'

14

Artykuł 19 dyrektywy 2008/48, zatytułowany 'Obliczanie [RRSO]', stanowi w ust. 1 i 2:

'1. [RRSO], która równa się w stosunku rocznym aktualnej wartości wszystkich zobowiązań (wypłat, spłat i opłat), przyszłych lub istniejących, uzgodnionych przez kredytodawcę i konsumenta, oblicza się zgodnie z wzorem matematycznym podanym w części I załącznika I.

2. Do celów obliczania [RRSO] ustala się całkowity koszt kredytu ponoszony przez konsumenta z wyłączeniem opłat należnych od konsumenta z tytułu niedotrzymania przez niego jakichkolwiek zobowiązań określonych w umowie o kredyt oraz opłat innych niż cena zakupu, które z tytułu nabycia towarów lub usług jest on zobowiązany ponieść bez względu na to, czy transakcja dokonywana jest w gotówce, czy za pomocą kredytu.

Koszty prowadzenia rachunku, na którym zapisywane są zarówno transakcje płatności, jak i wypłaty, koszty korzystania ze środków płatniczych, zarówno dla transakcji płatności, jak i dokonywania wypłat, oraz inne koszty związane z transakcjami płatności uwzględnia się w całkowitym koszcie kredytu ponoszonym przez konsumenta, chyba że otwarcie rachunku nie jest obowiązkowe, a koszty rachunku zostały w sposób jasny i odrębny podane w umowie o kredyt lub innej umowie zawartej z konsumentem.'

15

Artykuł 22 rzeczonej dyrektywy, zatytułowany 'Harmonizacja i bezwzględnie wiążący charakter niniejszej dyrektywy', stanowi w ust. 2:

'Państwa członkowskie zapewniają, by konsumenci nie mogli zrzekać się praw przyznanych im na mocy przepisów prawa krajowego wprowadzających w życie niniejszą dyrektywę lub do niej się odnoszących.'

16

Zgodnie z art. 23 tej dyrektywy, zatytułowanym 'Sankcje':

'Państwa członkowskie ustanawiają przepisy dotyczące sankcji mających zastosowanie w przypadku naruszenia przepisów krajowych przyjętych zgodnie z niniejszą dyrektywą i podejmują wszelkie niezbędne działania w celu zapewnienia stosowania tych sankcji. Przewidziane sankcje muszą być skuteczne, proporcjonalne i odstraszające.'

17

Część I załącznika I do dyrektywy 2008/48 zawiera w szczególności następujące uściślenie:

'[RRSO] ustala się za pomocą podstawowego równania, którego strony wyrażają, w stosunku rocznym, odpowiednio całkowitą wartość zaktualizowanych wypłat oraz całkowitą wartość zaktualizowanych spłat i ponoszonych opłat [...].'

Prawo czeskie

Postępowania upadłościowe

18

Z akt sprawy przedstawionych Trybunałowi wynika, że postępowanie upadłościowe jest regulowane przez przepisy zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) [ustawy nr 182/2006 prawo upadłościowe i układowe ze zmianami wprowadzonymi przez ustawę nr 185/2013 (zwanej dalej "prawem upadłościowym"].

19

Zgodnie ze wspomnianą ustawą dłużnika uważa się za niewypłacalnego w rozumieniu rzeczonej ustawy w szczególności, gdy nie jest on w stanie wykonać swoich zobowiązań finansowych w okresie ponad 30 dni po upływie terminu płatności. Dłużnik niebędący przedsiębiorcą może wystąpić do sądu upadłościowego z wnioskiem o oddłużenie. Zgoda sądu na oddłużenie wymaga, po pierwsze, stwierdzenia przez sąd, że za pomocą badanego wniosku dłużnik nie działa w złej wierze i, po drugie, przyjęcia uzasadnionego domniemania, iż niezabezpieczeni wierzyciele, którzy zgłosili wierzytelności do tabeli, otrzymają, w ramach procedury oddłużenia, co najmniej 30% kwoty ustalonych wierzytelności. W ramach opisywanego postępowania upadłościowego sąd nie może przed wydaniem rozstrzygnięcia w przedmiocie oddłużenia zbadać, zgodnie z art. 140 ustawy, ani z urzędu ani na wniosek dłużnika, zasadności, wysokości ani kolejności zaspokajania zgłoszonej wierzytelności, także w razie wystąpienia wątpliwości dotyczących kwestii regulowanych dyrektywami 93/13 lub 2008/48.

20

Dopiero po wyrażeniu przez sąd zgody na zakończenie postępowania przez oddłużenie dłużnik może wytoczyć powództwo incydentalne mające na celu zakwestionowanie zgłoszonych wierzytelności, przy

czym może ono dotyczyć jedynie wierzytelności nadających się do realizacji w drodze egzekucji, które nie są zabezpieczone. Ponadto w takiej sytuacji, w uzasadnieniu zarzutu bezzasadności wierzytelności, względnie zarzutu nieprawidłowego ustalenia jej wysokości, dłużnik może powołać się jedynie na wygaśnięcie albo przedawnienie wierzytelności.

Uregulowanie obowiązujące w zakresie ochrony konsumentów

21

Artykuły 51a i nast. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník) [ustawy 40/1964 kodeks cywilny] w brzmieniu obowiązującym do dnia 31 grudnia 2013 r. (zwanej dalej 'kodeksem cywilnym') dokonały transpozycji dyrektywy 93/13 do prawa czeskiego.

22

Zgodnie z art. 56 ust. 1 rzeczonego kodeksu umowy zawierane z konsumentami nie mogą zawierać postanowień, które z naruszeniem wymogu dobrej wiary, powodują znaczący brak równowagi pomiędzy prawami i obowiązkami stron na niekorzyść konsumenta. Zgodnie z art. 55 ust. 2 rzeczonego kodeksu postanowienia wspomnianego rodzaju, występujące w umowach zawieranych z konsumentami, są bezskuteczne. Artykuł 56 ust. 3 rzeczonego kodeksu zawiera przykładowe wyliczenie warunków, które mogą zostać uznane za nieuczciwe na wzór dyrektywy 93/13, lecz wyliczenie to nie zawiera warunku, o którym mowa w pkt 1 lit. e) załącznika do przywołanej dyrektywy dotyczącego nałożenia na konsumenta obowiązku wniesienia rażąco wysokiego odszkodowania w razie niewykonania przez niego zobowiązań.

23

Dyrektywa 2008/48 została transponowana do prawa czeskiego przez zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů) [ustawę nr 145/2010 o kredycie konsumenckim i zmieniającą niektóre inne ustawy w brzmieniu pierwotnym] (zwaną dalej 'ustawą o kredycie konsumenckim').

24

Artykuł 6 ust. 1 rzeczonej ustawy, który dotyczy obowiązku informacyjnego spoczywającego na wierzycielach względem konsumenta, stanowi:

'(u)mowa o kredyt konsumencki jest sporządzana na piśmie i musi zawierać informacje wymienione w załączniku 3 do niniejszej ustawy, przedstawione w sposób jasny, spójny i widoczny. Niespełnienie tego wymogu informacyjnego, względnie niezachowanie wymogu dotyczącego formy pisemnej nie wpływa na ważność umowy [...]'

25

Zgodnie z art. 8 ustawy o kredycie konsumenckim, jeśli umowa nie zawiera informacji wymienionych w art. 6 ust. 1 i jeśli dłużnik powołuje się na tę okoliczność wobec wierzyciela, uznaje się, że odsetki

uzgodnione w umowie o kredyt konsumencki są naliczane od daty jej zawarcia według stopy dyskontowej ogłoszonej w tym momencie przez Narodowy Bank Czeski, a jakiekolwiek postanowienia dotyczące innych płatności z tytułu umowy o kredyt uznaje się za bezskuteczne.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

26

W dniu 29 sierpnia 2011 r. małżonkowie Radlinger zawarli umowę o kredyt konsumencki ze Smart Hypo s.r.o., na mocy której został im przyznany kredyt w wysokości 1 170 000 CZK (równoważność ok. 43.000 EUR).

27

Małżonkowie Radlinger zobowiązali się natomiast ze swojej strony początkowo do spłaty na rzecz wierzyciela kwoty 2 958 000 CZK (ok. 109 500 EUR) w 120 ratach miesięcznych. Kwota ta obejmowała kapitał, odsetki w wysokości 10% naliczone w stosunku rocznym od kwoty kapitału w okresie obowiązywania umowy o kredyt, opłatę na rzecz kredytodawcy w wysokości 585 000 CZK (ok. 21 600 EUR) oraz koszty w wysokości 33 000 CZK (ok. 1 200 EUR). RRSO wynosiła 28,9%.

28

Obok przewidzianych ustawowo odsetek za zwłokę małżonkowie Radlinger zobowiązali się ponadto do zapłaty na rzecz kredytodawcy kary umownej w wysokości 0,2% głównej kwoty kredytu za każdy rozpoczęty dzień zwłoki w spłacie tej kwoty, zapłaty jednorazowej ryczałtowej kary umownej w wysokości 117 000 CZK (ok. 4300 EUR) na wypadek opóźnienia w zapłacie wynoszącego ponad miesiąc oraz ryczałtowego odszkodowania w wysokości 50 000 CZK (ok. 1850 EUR) na pokrycie kosztów dochodzenia należnej wierzytelności.

29

W końcu wierzyciel zastrzegł sobie prawo, by w sytuacji zwłoki w spłacie raty miesięcznej w całości lub w wyznaczonym terminie, lub gdyby kredytodawca powziąłby wiedzę, że we wniosku kredytowym małżonkowie Radlinger przedstawili informacje wprowadzające w błąd lub zataili istotne informacje, móc zażądać niezwłocznej spłaty należnych kwot.

30

Jak wynika z postanowienia odsyłającego, żadna kwota nie została de facto udostępniona małżonkom Radlinger. Kredyt, stanowiący przedmiot sporu w postępowaniu głównym, został bowiem użyty do spłaty uprzednich długów wobec komornika, kosztów notariusza oraz powstałych po stronie kredytodawcy kosztów związanych z udzieleniem kredytu, pierwszej raty miesięcznej owego kredytu oraz części kolejnych rat.

31

W dniu 27 września 2011 r. spółka Finway, na którą Smart Hypo s.r.o. scedowała wierzytelności jakie miała wobec małżonków Radlinger, poinformowała ich o natychmiastowej wymagalności całej kwoty długu, wynoszącej 2 873 751 CZK (ok. 106 300 EUR) twierdząc, że na etapie zawarcia umowy o kredyt zostały przez nich przemilczane istotne informacje. Zdaniem Finway małżonkowie Radlinger zataili fakt, iż z ich majątku przeprowadzono wcześniej egzekucję na kwotę 4 285 CZK (ok. 160 EUR).

32

Pismem z dnia 19 listopada 2012 r. spółka Finway ponowiła żądanie natychmiastowej spłaty przez małżonków Radlinger długu, którego wysokość ustaliła na 3 794 786 CZK (ok. 140 500 EUR) uściślając, że wierzytelność owa stała się natychmiastowo wymagalna, jako że małżonkowie Radlinger dokonywali płatności wynikających z umowy o kredyt w sposób nieregularny i z opóźnieniem.

33

W dniu 5 lutego 2013 r. małżonkowie Radlinger złożyli do Krajský soud v Plzni (sądu okręgowego w Pilźnie, republika Czeska) wniosek o ogłoszenie ich upadłości, wnosząc jednocześnie o zakończenie postępowania przez oddłużenie w formie spłat rozłożonych na raty, ponieważ nie byli w stanie wywiązać się z zaciągniętych zobowiązań i potwierdzili co najmniej 3 miesięczną włokę w spłacie. Wniosek ten został przekazany Krajsky soud v Praze (sądowi okręgowemu w Pradze, Republika Czeska), będącemu sądem właściwym miejscowo dla rozpoznania złożonego wniosku. Postanowieniem z dnia 26 kwietnia 2013 r. sąd ów ogłosił upadłość małżonków Radlinger, powołał syndyka masy upadłości i wezwał wierzycieli do zgłaszania wierzytelności w terminie 30 dni.

34

W dniu 23 maja 2013 r., w kontekście postępowania upadłościowego, Finway zgłosiła dwie wierzytelności nadające się do realizacji w drodze egzekucji. Pierwszą z nich była wierzytelność zabezpieczona hipoteką w wysokości 3 045 991 CZK (ok. 112 700 EUR). Drugą była wierzytelność niezabezpieczona w wysokości 1 359 540 CZK (ok. 50 300 EUR), odpowiadająca karze umownej przewidzianej w umowie stanowiącej przedmiot sporu w postępowaniu głównym, w wysokości 0,2% głównej kwoty kredytu za każdy dzień zwłoki od dnia 23 września 2011 r. do dnia 25 kwietnia 2013 r.

35

W dniu 3 lipca 2013 r. małżonkowie Radlinger uznali, że wierzytelności nadają się do realizacji w drodze egzekucji, kwestionując jednak ich wysokość i twierdząc, że warunki spornej umowy były sprzeczne z zasadami współżycia społecznego.

36

Postanowieniem z dnia 23 lipca 2013 r. sąd odsyłający wyraził zgodę na oddłużenie małżonków Radlinger w oparciu o harmonogram spłat oparty na zasadzie solidarnej odpowiedzialności dłużników.

37

W dniu 24 lipca 2013 r. do sądu wpłynęło powództwo incydentalne małżonków Radlinger, w drodze którego domagają się oni - jako dłużnicy - stwierdzenia częściowej, względnie całkowitej niezgodności z prawem wierzytelności zgłoszonych przez FINWAY.

38

Rozpatrując przywołane powództwo sąd ów stwierdza, że zgodnie z prawem upadłościowym dłużnik może kwestionować jedynie niezabezpieczone wierzytelności, tylko ramach powództwa incydentalnego i tylko i wyłączenie ze względu na ich przedawnienie lub wygaśnięcie długu.

39

Mając na uwadze, że umowa będąca przedmiotem sporu w postępowaniu głównym, z której wywodzone są wierzytelności zgłoszone w postępowaniu upadłościowym przez Finway, stanowi z jednej strony umowę o kredyt konsumencki w rozumieniu dyrektywy 2008/48 i, z drugiej strony, umowę zawartą pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem w rozumieniu dyrektywy 93/13, sąd odsyłający zastanawia się, czy obowiązki wynikające z przepisów tej ostatniej dyrektywy muszą być brane pod uwagę również przez sąd upadłościowy, przed którym zakwestionowano wierzytelność wywodzoną z umowy o kredyt.

40

Sąd odsyłający ma również wątpliwości dotyczące zgodności z prawem RRSO w formie określonej w umowie będącej przedmiotem sporu w postępowaniu głównym. W kwestii tej sąd odsyłający zastanawia się, jakie kwoty zostały ujęte przez kredytodawcę w kwocie wypłat w rozumieniu pkt I załącznika I do dyrektywy 2008/48 dla celów obliczenia RRSO, mając na uwadze fakt, że koszty związane z udzieleniem tego kredytu oraz dwie pierwsze raty zostały bezpośrednio odliczone od kwoty owego kredytu.

41

W końcu sąd odsyłający zastanawia się, w jaki sposób należy w świetle wymogów dyrektywy 93/13 badać warunek umowy zawartej pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem, taki jak postanowienie sporne w postępowaniu głównym, które przewiduje, że w przypadku zwłoki w spłacie kredytu wierzyciel może domagać się natychmiastowej spłaty całości odnośnego długu, łącznie z odsetkami i przyszłym wynagrodzeniem wierzyciela, karą umowną w wysokości 0,2% kwoty głównej za każdy rozpoczęty dzień zwłoki i w przypadku, gdy dłużnik pozostawał w zwłoce dłużej niż miesiąc, ryczałtowej kary umownej w wysokości 117 000 CZK (ok. 4 300 EUR).

42

Uznając, że rozstrzygnięcie sporu zawisłego przed nim w postępowaniu głównym jest uzależnione od wykładni przywołanych przepisów prawa Unii, Krajsky soud v Praze (sąd okręgowy w Pradze) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

1) Czy art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 i art. 22 ust. 2 dyrektywy 2008/48 lub jakiekolwiek inne przepisy

prawa Unii dotyczące ochrony konsumentów stoją na przeszkodzie przepisom krajowym, które, w kontekście postępowania upadłościowego:

a) koncepcji ustawy prawo upadłościowe, która zezwala sądowi na badanie zasadności, wysokości lub kolejności zaspokajania wierzytelności wynikających ze stosunków konsumenckich tylko na podstawie powództwa incydentalnego wniesionego przez syndyka masy upadłości, wierzyciela lub (w świetle ww. ograniczeń) dłużnika (konsumenta)?

b) krajowym przepisom postępowania upadłościowego ograniczającym prawo dłużnika (konsumenta) do wystąpienia do sądu z wnioskiem o badanie zgłoszonych wierzytelności wierzycieli (dostawców dóbr i usług) jedynie do wypadków, w których zezwolono na przeprowadzenie upadłości konsumenta w formie oddłużenia, a w tym zakresie tylko w stosunku do niezabezpieczonych wierzytelności, przy czym w przypadku nadających się do realizacji w drodze egzekucji wierzytelności uznanych postanowieniem właściwego organu zarzuty dłużnika są dalej ograniczone jedynie do możliwości twierdzenia, że wierzytelność wygasła albo jest przedawniona zgodnie z § 192 ust. 3 i § 410 ust. 2 i 3 prawa upadłościowego?

2) W przypadku udzielenia odpowiedzi twierdzącej na pytanie pierwsze: czy sąd w postępowaniu w przedmiocie badania wierzytelności wynikającej z umowy o kredyt konsumencki powinien:

a) uwzględnić z urzędu, nawet w braku podniesienia zarzutu przez konsumenta, naruszenie przez kredytodawcę obowiązku informacyjnego ustanowionego w art. 10 ust. 2 dyrektywy [2008/48]

b) oraz wyciągnąć określone w prawie krajowym konsekwencje w postaci bezskuteczności postanowień umownych?

W przypadku udzielenia odpowiedzi twierdzącej na pytanie pierwsze lub drugie:

3) Czy wyżej przywołane przepisy dyrektyw mają bezpośrednią skuteczność i czy na przeszkodzie ich bezpośredniemu stosowaniu stoi okoliczność, że wszczęcie postępowania incydentalnego przez sąd z urzędu (lub dokonując niedopuszczalnego z punktu widzenia prawa krajowego badania wierzytelności ze względu na nieskuteczne jej podważenie przez dłużnika-konsumenta) wkracza w stosunki horyzontalne między konsumentem a dostawcą dóbr i usług [przedsiębiorcą]?

4) Jaka kwota stanowi 'całkowitą kwotę kredytu' w rozumieniu art. 10 ust. 2 lit. d) dyrektywy [2008/48], a jakie kwoty stanowią 'kwoty wypłat' (Ck) przy obliczaniu rocznej stopy oprocentowania (zwanej dalej 'RRSO') według formuły przedstawionej w załączniku I do dyrektywy [2008/48], jeśli umowa kredytowa formalnie obiecuje wypłatę określonej kwoty pieniężnej, lecz równocześnie stanowi, że gdy tylko kredyt zostanie wypłacony wierzytelności kredytodawcy z tytułu opłaty za udzielenie kredytu i z tytułu pierwszej raty kredytowej (lub ewentualnie kolejnych) będą w pewnym zakresie potrącone z tej kwoty, a tym samym te potrącone kwoty w rzeczywistości nigdy nie zostaną faktycznie wypłacone konsumentowi lub na jego

rzecz, i pozostają cały czas w dyspozycji kredytodawcy? Czy zaliczenie tych kwot, które w rzeczywistości nie są wypłacane wpływa na wysokość obliczanej RRSO?

Bez względu na odpowiedzi udzielone na poprzednie pytania:

5) Czy przy ocenie, czy ww. uzgodnione odszkodowanie jest rażąco wysokie w rozumieniu pkt 1 lit. e) załącznika do dyrektywy [93/13] konieczne jest dokonanie oceny łącznego skutku wszystkich uzgodnionych klauzul dotyczących kar bez względu na to, czy wierzyciel faktycznie domaga się ich pełnej realizacji i bez względu na to, czy niektóre z nich mogą - z punktu widzenia norm prawa krajowego - zostać uznane za bezskuteczne, czy też konieczne jest uwzględnienie jedynie całkowitej kwoty kar faktycznie żądanych lub całkowitej kwoty kar, których można zażądać?

6) W razie, gdyby uznano, że kary umowne stanowią nadużycie, czy konieczne jest niestosowanie wszystkich tych kar cząstkowych, które tylko rozpatrywane łącznie doprowadziły sąd do wniosku, że kwota odszkodowania była rażąco wysoka w rozumieniu pkt 1 lit. e) załącznika do dyrektywy [93/13], [czy] tylko niektórych z nich (a w tym wypadku, w świetle jakich kryteriów należy dokonać owej oceny)?

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytania pierwszego

43

Poprzez swoje pytanie pierwsze sąd odsyłający pragnie w istocie ustalić, czy art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 i art. 22 ust. 2 dyrektywy 2008/48 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie stosowaniu uregulowania krajowego, takiego jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, które w kontekście postępowania upadłościowego, po pierwsze, nie zezwala sądowi, przed którym toczy się owo postępowanie na badanie z urzędu ewentualnie nieuczciwego charakteru warunków umowy, z której wywodzone są wierzytelności zgłoszone w odnośnym postępowaniu upadłościowym i, po drugie, zezwala temu sądowi na zbadanie jedynie niezabezpieczonych wierzytelności i to jedynie w oparciu o ograniczoną liczbę zarzutów dotyczących jej przedawnienia lub wygaśnięcia.

44

Zgodnie z art. 22 ust. 2 dyrektywy 2008/48 na państwach członkowskich spoczywa obowiązek zapewnienia, by konsumenci nie mogli zrzekać się praw przyznanych im na mocy przepisów prawa krajowego wprowadzających w życie ową dyrektywę lub do niej się odnoszących. Z postanowienia odsyłającego nie wynika jednak, by małżonkowie Radlinger zrzekli się praw przyznanych im na mocy przepisów prawa czeskiego wprowadzających w życie ową dyrektywę. Z powyższego wynika, jak stwierdziła rzecznik generalna w pkt 40 swojej opinii, że przywołany przepis nie ma znaczenia dla odpowiedzi, jakiej należy udzielić na analizowane pytanie.

45

Jeśli chodzi o art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13, to przepis ten nakłada na państwa członkowskie obowiązek zapewnienia w interesie konsumentów stosownych i skutecznych środków, mające na celu zapobieganie dalszemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców i dostawców z konsumentami (przedsiębiorców).

46

Wśród środków tych muszą znaleźć się przepisy pozwalające zagwarantować konsumentom skuteczną ochronę sądową poprzez przyznanie im możliwości zaskarżenia spornej umowy, w tym na etapie postępowania upadłościowego, i to w racjonalnych warunkach proceduralnych, w ten sposób, że korzystanie z przyznanych konsumentom praw nie jest obwarowane warunkami, w szczególności terminem lub kosztami, które czyniłyby praktycznie niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym korzystanie z praw gwarantowanych w dyrektywie 93/13 (zob. podobnie wyrok z dnia 1 października 2015 r. ERSTE Bank Hungary, C-32/14, EU:C:2015:637, pkt 59).

47

W niniejszej sprawie pierwsze przedstawione pytanie dotyczy organizacji postępowania upadłościowego w kontekście sporu, w którym dłużnik-konsument podnosi zarzut dotyczący bezzasadności wierzytelności zgłoszonej w postępowaniu upadłościowym.

48

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału w braku uregulowań prawa Unii w danej dziedzinie zadaniem krajowego porządku prawnego każdego z państw członkowskich - zgodnie z zasadą ich autonomii proceduralnej - jest wyznaczenie właściwych sądów i określenie zasad postępowania mających na celu zapewnienie ochrony praw, które jednostki wywodzą z prawa Unii. Z tego względu zasady postępowania w sprawach mających na celu zapewnienie ochrony wynikających z prawa Unii uprawnień podmiotów prawa nie mogą być mniej korzystne niż w przypadku podobnych postępowań o charakterze wewnętrznym (zasada równoważności) i nie mogą powodować w praktyce, że korzystanie z uprawnień wynikających z prawa Unii stanie się niemożliwe lub nadmiernie utrudnione (zasada skuteczności) (zob. podobnie wyrok z dnia 12 lutego 2015 r. w sprawie Baczó et Vizsnyiczai, C-567/13, EU:C:2015:88, pkt 41 i 42, a także przytoczone tam orzecznictwo).

49

W kwestii zasady równoważności należy stwierdzić, za pkt 32 opinii rzecznik generalnej, że Trybunał nie dysponuje żadnym elementem, który mógłby wzbudzić wątpliwości co do zgodności z tą zasadą uregulowań będących przedmiotem postępowania głównego.

50

W odniesieniu do zasady skuteczności każdy przypadek, w którym powstaje pytanie, czy krajowy przepis proceduralny czyni niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym stosowanie prawa Unii, należy rozpatrywać

z uwzględnieniem miejsca zajmowanego przez ten przepis w całości procedury, jej przebiegu i jej cech szczególnych, przed poszczególnymi sądami krajowymi. Ponadto szczególne cechy krajowego postępowania sądowego nie mogą stanowić elementu mogącego osłabić ochronę prawną, z której powinni korzystać konsumenci na podstawie przepisów dyrektywy 93/13 (zob. podobnie wyrok z dnia 10 września 2014 r. Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, pkt 52 i 53, a także przytoczone tam orzecznictwo).

51

W niniejszym rozpatrywanej sprawie pytanie pierwsze lit. a) dotyczy zgodności art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 z krajowym uregulowaniem proceduralnym, które zostało przedstawione w pkt 19 i 20 niniejszego wyroku i które nie zezwala sądowi rozpoznającemu wniosek o ogłoszenie upadłości na badanie z urzędu ewentualnie nieuczciwego charakteru warunków umowy, z której wywodzą się wierzytelności zgłoszone w odnośnym postępowaniu upadłościowym.

52

W tym kontekście należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem sąd krajowy jest zobowiązany do zbadania z urzędu, czy dane warunki umowy wchodzące w zakres stosowania dyrektywy 93/13 mają nieuczciwy charakter, i do tego, by dokonawszy takiego badania, zniwelować brak równowagi między konsumentem a przedsiębiorcą, o ile posiada niezbędne ku temu informacje na temat stanu prawnego i faktycznego (wyrok z dnia 1 października 2015 r., ERSTE Bank Hungary, C-32/14, EU:C:2015:637, pkt 41 i przytoczone tam orzecznictwo).

53

Trybunał orzekł mianowicie, że dla zapewnienia ochrony zamierzonej we wspomnianej dyrektywie nierówność występująca pomiędzy pozycją konsumenta i przedsiębiorcy może zostać zrównoważona jedynie poprzez pozytywną interwencję niezależnego od stron umowy sądu rozpoznającego sprawę (zob. podobnie wyrok z dnia 27 lutego 2014 r. Pohotovosť, C-470/12, EU:C:2014:101, pkt 40 i przytoczone tam orzecznictwo).

54

W związku z tym art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie stosowaniu uregulowania krajowego, takiego jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, które w kontekście postępowania upadłościowego nie zezwala sądowi, przed którym toczy się owo postępowanie, na badanie z urzędu ewentualnie nieuczciwego charakteru warunków umowy, z której wywodzone są wierzytelności zgłoszone w odnośnym postępowaniu upadłościowym, nawet jeśli sąd ten dysponuje niezbędnymi ku temu informacjami na temat stanu prawnego i faktycznego.

55

Jeżeli chodzi o pytanie pierwsze lit. b) z ustaleń sądu odsyłającego wynika, że rozpatrywane w postępowaniu głównym uregulowanie krajowe nie pozwala na kwestionowanie wszystkich wierzytelności

wywodzonych z umowy o kredyt, która może okazać się, że zawiera nieuczciwe warunki umowy, lecz jedynie tych wierzytelności, które nie zostały zabezpieczone i to tylko w oparciu o zarzuty dotyczących ich przedawnienia i wygaśnięcia.

56

W kwestii tej, jak wynika z orzecznictwa przywołanego w pkt 46 niniejszego wyroku, prawo do skutecznego środka zaskarżenia wymaga zezwolenia konsumentowi na kwestionowanie przed sądem krajowym zasadności wierzytelności wywodzonych z umowy o kredyt zawierającej postanowienia, które mogą zostać uznane za nieuczciwe warunki, niezależnie od tego czy mamy do czynienia z wierzytelnością zabezpieczoną, czy też nie.

57

Ponadto, o ile z postanowienia odsyłającego wynika, że rozpatrywane w postępowaniu głównym uregulowanie krajowe zezwala dłużnikowi, który pragnie zakwestionować niezabezpieczoną wierzytelność, wyłącznie na podniesienie zarzutu przedawnienia lub wygaśnięcia owej wierzytelności, należy przypomnieć, że ograniczenie zakresu kognicji sądu krajowego do uznania warunków umowy za bezskuteczne może osłabić skuteczność ochrony, którą pragną zagwarantować art. 6 i 7 dyrektywy 93/13 (zob. analogicznie wyrok z dnia 21 listopada 2002 r., Cofidis, C-473/00, EU:C:2002:705, pkt 35).

58

Tym samym zezwalając jedynie na kwestionowanie niektórych wierzytelności wywodzonych z umowy o kredyt konsumencki, którego niektóre postanowienia mogą zostać uznane za nieuczciwe warunki i w oparciu o ograniczoną liczbę zarzutów dotyczących przedawnienia i wygaśnięcia wierzytelności, uregulowanie krajowe, takie jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, nie przestrzega wymogów wynikających z art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13.

59

W świetle powyższych rozważań na pytanie pierwsze należy odpowiedzieć, że art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie stosowaniu uregulowania krajowego, takiego jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, które w kontekście postępowania upadłościowego nie zezwala sądowi, przed którym toczy się owo postępowanie, na badanie z urzędu ewentualnie nieuczciwego charakteru warunków umowy, z której wywodzone są wierzytelności zgłoszone w odnośnym postępowaniu upadłościowym, nawet jeśli sąd ten dysponuje niezbędnymi ku temu informacjami na temat stanu prawnego i faktycznego, a, po drugie, zezwala temu sądowi na zbadanie jedynie niezabezpieczonych wierzytelności i to jedynie w oparciu o ograniczoną liczbę zarzutów dotyczących jej przedawnienia lub wygaśnięcia.

W przedmiocie pytania drugiego

60

Za pomocą pytania drugiego sąd odsyłający pragnie w istocie ustalić, czy art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48 należy interpretować w ten sposób, że nakłada on na sąd krajowy rozpoznający spór dotyczący wierzytelności wywodzonych z umowy o kredyt w rozumieniu rzeczonej dyrektywy obowiązek zbadania z urzędu poszanowania wymogu informacyjnego przewidzianego w przywołanym przepisie oraz wyciągnięcia wszystkich wynikających z prawa krajowego konsekwencji naruszenia takiego obowiązku.

61

Na wstępie należy podkreślić, że obowiązek informacyjny, ustanowiony w art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48 przyczynia się - podobnie jak art. 5 i 8 rzeczonej dyrektywy - do realizacji celu zamierzonego przez ową dyrektywę, który to cel - jak wynika z jej motywów 7 i 9- polega na ustanowieniu w dziedzinie kredytu konsumenckiego w pewnych kluczowych obszarach pełnej i bezwzględnie wiążącej harmonizacji, uznawanej za niezbędną do zapewnienia wszystkim konsumentom w Unii Europejskiej wysokiego i równoważnego poziomu ochrony ich interesów oraz ułatwienia powstawania dobrze funkcjonującego wewnętrznego rynku kredytów konsumenckich (zob. analogicznie wyrok z dnia 18 grudnia 2014 r. CA Consumer Finance, C-449/13, EU:C:2014:2464, pkt 21 i przytoczone tam orzecznictwo).

62

Jeśli chodzi o pytanie 2 lit. a) należy zauważyć, że Trybunał wielokrotnie przypominał o spoczywającym na sądzie krajowym obowiązku przystąpienia do badania z urzędu naruszenia niektórych przepisów prawa Unii obowiązujących w dziedzinie ochrony konsumenta zob. podobnie - w odniesieniu do dyrektywy 93/13 - wyrok z dnia 4 czerwca 2009 r. Pannon GSM, C-243/08, EU:C:2009:350, point 32; w odniesieniu do dyrektywy Rady 85/577/EWG z dnia 20 grudnia 1985 r. w sprawie ochrony konsumentów w odniesieniu do umów zawartych poza lokalem przedsiębiorstwa (Dz.U. L 372, s. 31) - wyrok z dnia 17 grudnia 2009 r. Martín Martín, C-227/08, EU:C:2009:792, pkt 29 i w odniesieniu do dyrektywy 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 25 maja 1999 r. w sprawie niektórych aspektów sprzedaży towarów konsumpcyjnych i związanych z tym gwarancji (Dz.U. L 171, s. 12) - wyrok z dnia 3 października 2013 r. Duarte Hueros, C-32/12, EU:C:2013:637, pkt 39].

63

Jak zauważyła rzecznik generalna w pkt 51 i nast. swojej opinii aby ustalić, czy taki wymóg jest uzasadniony względem, w myśl którego system ochrony opiera się - zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału - na założeniu, iż konsument znajduje się w gorszym położeniu niż przedsiębiorca, zarówno pod względem możliwości negocjacyjnych, jak i ze względu na stopień poinformowania, i w związku z tym godzi on się na postanowienia umowne sporządzone uprzednio przez przedsiębiorcę, nie mając wpływu na ich treść (zob. wyrok z dnia 1 października 2015 r. ERSTE Bank Hungary, C-32/14, EU:C:2015:637, pkt 39 i przytoczone tam orzecznictwo).

64

W związku z tym uwagi poprzedzające zawarcie umowy i towarzyszące owemu zawarciu, związane z warunkami umownymi i konsekwencjami owego zawarcia mają dla konsumenta fundamentalne znaczenie. To w szczególności na podstawie tych właśnie informacji ten ostatni podejmuje decyzję, czy zamierza związać się warunkami sformułowanymi uprzednio przez przedsiębiorcę (zob. podobnie wyrok z dnia 16 stycznia 2014 r. Constructora Principado, C-226/12, EU:C:2014:10, pkt 25 i przytoczone tam orzecznictwo).

65

Ponadto istnieje realne niebezpieczeństwo, że w szczególności ze względu na brak świadomości konsument nie powoła się na przepis prawa, który ma w swym założeniu go chronić (wyrok z dnia 4 czerwca 2015 r. Faber, C-497/13, EU:C:2015:357, pkt 42 i przytoczone tam orzecznictwo).

66

W konsekwencji skuteczna ochrona konsumenta nie mogłaby zostać osiągnięta gdyby sąd krajowy nie miał kompetencji do dokonania z urzędu oceny poszanowania wymogów wynikających z norm prawa Unii obowiązujących w dziedzinie ochrony konsumentów (wyrok z dnia 4 października 2007 r. Rampion i Godard, C-429/05, EU:C:2007:575, pkt 61 i 65).

67

Jak przypomniano w pkt 53 niniejszego wyroku: dla zapewnienia ochrony zamierzonej we wspomnianej dyrektywie nierówność występująca pomiędzy pozycją konsumenta i przedsiębiorcy może bowiem zostać zrównoważona jedynie poprzez pozytywną interwencję niezależnego od stron umowy sądu krajowego rozpoznającego sprawę.

68

Badanie z urzędu przez sąd krajowy poszanowania wymogów wynikających z dyrektywy 2008/48 stanowi ponadto właściwym środek pozwalający na osiągnięcie celu wskazanego w art. 10 ust. 2 rzeczonej dyrektywy i na przyczynienie się do realizacji celów wskazanych w motywach 31 i 43 owej dyrektywy (zob. analogicznie postanowienie z dnia 16 listopada 2010 r. Pohotovosť, C-76/10, EU:C:2010:685, pkt 41 i przytoczone tam orzecznictwo).

69

W szczególności, zgodnie z art. 23 dyrektywy 2008/48, sankcje przewidziane w przypadku naruszenia przepisów prawa krajowego przyjętych zgodnie z rzeczoną dyrektywą muszą mieć charakter odstraszający. Niewątpliwie badanie przez sądy krajowe poszanowania wymogów wynikających z tejże dyrektywy ma właśnie taki charakter.

70

Sąd krajowy, będący zatem zobowiązanym do zapewnienia skuteczności (effet utile) ochrony

konsumentów, której zagwarantowanie jest celem przepisów dyrektywy 2008/48, pełni rolę, która nie ogranicza się do zwykłej możliwości orzeczenia w przedmiocie poszanowania owych wymogów, ale obejmuje ona także obowiązek zbadania tej kwestii z urzędu, gdy tylko sąd krajowy dysponuje niezbędnymi w tym celu informacjami na temat okoliczności prawnych i faktycznych (zob. analogicznie wyrok z dnia 4 czerwca 2009 r. Pannon GSM, C-243/08, EU:C:2009:350, pkt 32).

71

Ponadto, gdy sąd krajowy stwierdzi z urzędu naruszenie art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48, jest on zobowiązany, nie czekając na to, iż konsument zgłosi zmierzający ku temu wniosek, wyciągnąć wszelkie konsekwencje wynikające z danej sytuacji zgodnie z prawem krajowym, z zastrzeżeniem poszanowania zasady kontradyktoryjności (zob. analogicznie wyroki z dnia 21 lutego 2013 r. Banif Plus Bank, C-472/11, EU:C:2013:88, pkt 36 i wyrok z dnia 1 października 2015 r. ERSTE Bank Hungary, C-32/14, EU:C:2015:637, pkt 42).

72

W tym kontekście należy również przypomnieć, że z art. 23 dyrektywy 2008/48 wynika, iż państwa członkowskie ustanawiają system sankcji mających zastosowanie w przypadku naruszenia przepisów krajowych przyjętych zgodnie z niniejszą dyrektywą i podejmują wszelkie niezbędne działania w celu zapewnienia stosowania tych sankcji. Poza posiadaniem charakteru odstraszającego sankcje muszą być również skuteczne i proporcjonalne.

73

Gdy sąd krajowy stwierdzi naruszenie obowiązku informacyjnego musi on wyciągnąć z tego stwierdzenia wszelkie konsekwencje wynikające z danej sytuacji zgodnie z prawem krajowym, z zastrzeżeniem, że ustanowione przez prawo krajowe sankcje odpowiadają wymogom art. 23 dyrektywy 2008/48 w wykładni Trybunału, w szczególności wyroku z dnia 27 marca 2014 r. LCL Le Crédit Lyonnais (C-565/12, EU:C:2014:190).

74

W świetle powyższych rozważań na pytanie drugie należy odpowiedzieć, że art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48 należy interpretować w ten sposób, że nakłada on na sąd krajowy rozpoznający spór dotyczący wierzytelności wywodzonych z umowy o kredyt w rozumieniu rzeczonej dyrektywy, obowiązek zbadania z urzędu poszanowania wymogu informacyjnego przewidzianego w przywołanym przepisie oraz wyciągnięcia wszystkich wynikających w z prawa krajowego konsekwencji naruszenia takiego obowiązku, pod warunkiem, że sankcje spełniają wymogi ustanowione w art. 23 tej samej dyrektywy.

W przedmiocie pytania trzeciego

75

Poprzez swoje pytanie trzecie sąd odsyłający - po tym jak podniósł, że spór w postępowaniu głównym dotyczy dwóch jednostek - pyta w istocie, czy wymagające zastosowania przepisy dyrektyw 93/13 i 2008/48 mają bezpośrednią skuteczność.

76

W tym względzie należy przypomnieć, że zgodnie z art. 288 akapit 3 TFUE dyrektywa wiąże każde państwo członkowskie, do którego jest kierowana, w odniesieniu do rezultatu, który ma być osiągnięty, pozostawia jednak organom krajowym swobodę wyboru formy i środków. Tymczasem dyrektywa nie może sama z siebie tworzyć obowiązków po stronie jednostki i nie można zatem powoływać się na dyrektywę jako taką przeciwko jednostce (wyrok z dnia 24 stycznia 2012 r. Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, pkt 37 i przytoczone tam orzecznictwo). Nie mniej jednak zobowiązanie państwa członkowskiego do podjęcia wszelkich działań niezbędnych do osiągnięcia rezultatu wyznaczonego w dyrektywie jest zobowiązaniem wiążącym, wynikającym z art. 288 akapit trzeci TFUE oraz z samej dyrektywy. Ten obowiązek podjęcia wszelkich środków ogólnych lub szczególnych wiąże, w ramach posiadanych przez nie kompetencji, wszystkie organy państw członkowskich, w tym także organy sądowe (wyrok z dnia 24 czerwca 2008 r. Commune de Mesquer, C-188/07, EU:C:2008:359, pkt 83 i przytoczone tam orzecznictwo).

77

W rozpatrywanej sprawie, po pierwsze, obowiązek oceny nieuczciwego charakteru niektórych warunków umowy oraz obecności wymaganych informacji w umowie o kredyt z urzędu stanowi uregulowanie proceduralne obciążające nie jednostkę, lecz organ wymiaru sprawiedliwości (zob. analogicznie wyroki: z dnia 10 września 2014 r. Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, pkt 67, a także z dnia 18 lutego 2016 r. Finanmadrid EFC, C-49/14, EU:C:2016:98, pkt 35 i przytoczone tam orzecznictwo).

78

Po drugie, jak wynika z brzmienia art. 23 dyrektywy 2008/48, dokonując transpozycji i wdrożenia rzeczonej dyrektywy organy państw członkowskich czuwają nad tym, by stosowano skuteczne, proporcjonalne i odstraszające sankcje.

79

Ponadto należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, stosując prawo wewnętrzne, sądy krajowe zobowiązane są tak dalece, jak jest to możliwe, by dokonywać jego wykładni w świetle brzmienia i celu rozpatrywanej dyrektywy, tak by osiągnąć przewidziany w niej rezultat, a zatem zastosować się do art. 288 akapit trzeci TFUE. Ten obowiązek dokonywania wykładni prawa krajowego zgodnej z prawem Unii jest w istocie nierozerwalnie związany z systemem traktatu FUE, gdyż zezwala sądom krajowym na zapewnienie, w ramach ich właściwości, pełnej skuteczności prawa Unii przy rozpoznawaniu zawisłych przed nimi sporów (zob. analogicznie wyrok z dnia 24 stycznia 2012 r. Dominguez, C-282/10,

EU:C:2012:33, pkt 24 i przytoczone tam orzecznictwo).

80

Nie ma zatem potrzeby odpowiadania na pytanie trzecie.

W przedmiocie pytania czwartego

81

Poprzez swoje pytanie czwarte sąd odsyłający zmierza w istocie do ustalenia, w jaki sposób należy interpretować pojęcia 'całkowitej kwoty kredytu' i 'kwoty wypłat', występujące - jeśli chodzi o pierwsze z nich - w art. 3 lit. l) i art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48, a - jeśli chodzi o drugie z nich - w pkt I załącznika I do rzeczonej dyrektywy.

82

Sąd ten zauważa mianowicie, że umowa będąca przedmiotem sporu w postępowaniu głównym, w ramach której kredytodawca zobowiązał się do udzielenia małżonkom Radlinger kredytu, stanowiła, że w chwili udzielenia kredytu opłata za udzielenie kredytu, pierwsza rata kredytowa i, ewentualnie dalsze raty kredytowe, zostaną potrącone od całkowitej kwoty owego kredytu. Powstaje zatem w szczególności pytanie, czy część kredytu, która nie została oddana do dyspozycji kredytobiorców może zostać zaliczona do kwoty wypłat w rozumieniu pkt I załącznika I do dyrektywy 2008/48 dla celów obliczenia RRSO.

83

W kwestii tej należy przypomnieć, że całkowita kwota kredytu została zdefiniowana w art. 3 lit. l) dyrektywy 2008/48 jako maksymalna kwota lub łączne kwoty udostępnione na podstawie umowy o kredyt.

84

Ponadto zgodnie z art. 3 lit. g) rzeczonej dyrektywy całkowity koszt kredytu ponoszony przez konsumenta oznacza wszystkie koszty, które konsument jest zobowiązany ponieść w związku z umową o kredyt, które to koszty znane są kredytodawcy. W końcu zgodnie z art. 3 lit. i) owej dyrektywy RRSO oznacza całkowity koszt kredytu ponoszony przez konsumenta, wyrażony jako wartość procentowa całkowitej kwoty kredytu w stosunku rocznym, w odpowiednich przypadkach, wraz z kosztami, o których mowa w art. 19 ust. 2 tejże dyrektywy.

85

Jako że pojęcie 'całkowitej kwoty do zapłaty przez konsumenta' zostało zdefiniowane w art. 3 lit. h) dyrektywy 2008/48 jako 'sum[a] całkowitej kwoty kredytu i całkowitego kosztu kredytu ponoszonego przez konsumenta', wynika z tego, że całkowita kwota kredytu i całkowity koszt kredytu ponoszony przez konsumenta są pojęciami odrębnymi i, że w związku z tym całkowita kwota kredytu nie może obejmować żadnych kwot należących do całkowitego kosztu kredytu ponoszonego przez konsumenta.

86

I tak całkowita kwota kredytu w rozumieniu art. 3 lit. l) i art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48 nie obejmuje żadnych kwot, których przeznaczeniem jest wywiązanie się z zobowiązań podjętych w ramach odnośnej umowy o kredyt, takich jak koszty administracyjne, odsetki, opłata za udzielenie kredytu, czy wszelkie inne typy kosztów, które musi ponieść konsument.

87

Należy podkreślić, że niezgodne z prawem włączenie do całkowitej kwoty kredytu kwot należących do całkowitego kosztu kredytu ponoszonego przez konsumenta spowoduje w nieunikniony sposób zaniżenie RRSO, ponieważ wysokość RRSO zależy od całkowitej kwoty kredytu.

88

Artykuł 19 ust. 1 dyrektywy 2008/48 precyzuje bowiem, że RRSO, która równa się w stosunku rocznym aktualnej wartości wszystkich zobowiązań uzgodnionych przez kredytodawcę i konsumenta, oblicza się zgodnie z wzorem matematycznym podanym w części I załącznika I do rzeczonej dyrektywy. Owa dyrektywa stanowi, że podstawowe równanie służące obliczeniu RRSO, wyraża, w stosunku rocznym, odpowiednio, po pierwsze, całkowitą wartość zaktualizowanych wypłat oraz, po drugie, całkowitą wartość zaktualizowanych spłat i ponoszonych opłat. Kwota wypłat w rozumieniu pkt I załącznika I do dyrektywy 2008/48 odpowiada więc całkowitej kwocie kredytu w rozumieniu art. 3 lit. l) rzeczonej dyrektywy.

89

W rozpatrywanej sprawie do sądu odsyłającego należy zweryfikowanie, czy jedna, bądź większa liczba kwot wymienionych w pkt 27 i 28 niniejszego wyroku została niezgodnie z prawem włączona do całkowitej kwoty kredytu w rozumieniu art. 3 lit. l) dyrektywy 2008/48, która to okoliczność może mieć wpływ na obliczenie RRSO i oddziałać w konsekwencji na prawidłowość informacji, które kredytodawca powinien zgodnie z art. 10 ust. 2 rzeczonej dyrektywy wskazać w umowie o kredyt stanowiącej przedmiot sporu w postępowaniu głównym.

90

Owo poinformowanie konsumenta o całkowitym koszcie kredytu w postaci RRSO obliczanej za pomocą swoistej formuły matematycznej jest więc, jak wskazują w istocie motywy 31 i 43 dyrektywy 2008/48, niezmiernie istotne. Po pierwsze informacja ta przyczynia się bowiem do przejrzystości rynku, ponieważ umożliwia ona konsumentowi porównanie ofert kredytowych. Po drugie umożliwia ona konsumentowi dokonanie oceny zakresu podejmowanego zobowiązania (zob. podobnie wyrok z dnia 4 marca 2004 r. Cofinoga, C-264/02, EU:C:2004:127, pkt 26 i postanowienie z dnia 16 listopada 2010 r. Pohotovosť, C-76/10, EU:C:2010:685, pkt 70).

91

W świetle całości powyższych rozważań, na pytanie czwarte należy odpowiedzieć, że art. 3 lit. l) i art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48, a także pkt I załącznika I do rzeczonej dyrektywy należy interpretować w ten

sposób, ze całkowita kwota kredytu i kwota wypłat określają całość kwot udostępnianych konsumentowi, co wyklucza kwoty powiązane przez kredytodawcę z pokryciem kosztów związanych przez kredytodawcę z udzieleniem odnośnego kredytu, które to kwoty nie są w rzeczywistości wypłacane konsumentowi.

W przedmiocie pytań piątego i szóstego

92

Poprzez swoje pytania piąte i szóste, które należy rozpatrzyć łącznie, sąd odsyłający zmierza w istocie do ustalenia, czy przepisy dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że dla potrzeb oceny rażąco wysokiego - w rozumieniu art. 1 lit. e) załącznika do rzeczonej dyrektywy - odszkodowania przewidzianego na wypadek niewykonania przez konsumenta zobowiązań, konieczne jest rozpatrzenie łącznego skutku wszystkich relewantnych postanowień umowy - bez względu na to, czy wierzyciel domaga się pełnego wykonania każdego z nich i czy w odniesieniu do tych, spośród nich, które mogą zostać uznane za nieuczciwe, sądy krajowe muszą odstąpić od ich stosowania -, względnie czy wystarczy wziąć pod uwagę skutek stosowania tylko niektórych spośród nich.

93

Aby odpowiedzieć na te pytania należy, w pierwszej kolejności, przypomnieć, że załącznik, do którego odsyła art. 3 ust. 3 dyrektywy 93/13, zawiera przykładowy i niewyczerpujący wykaz warunków, które mogą być uznane za nieuczciwe, do których zaliczają się wskazane w pkt 1 lit. e) tego załącznika warunki, których skutkiem lub celem jest 'nałożenie na konsumenta obowiązku wniesienia rażąco wysokiego odszkodowania w razie niewykonania przez niego zobowiązań'.

94

W ramach oceny ewentualnie nieuczciwego charakteru warunku umowy art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13 wskazuje, że rozstrzygnięcie tej kwestii musi brać pod uwagę rodzaj towarów lub usług, których umowa dotyczy i z odniesieniem, w momencie zawarcia umowy, do wszelkich okoliczności związanych z jej zawarciem (zob. podobnie postanowienie z dnia 16 listopada 2010 r. Pohotovosť, C-76/10, EU:C:2010:685, pkt 59 i wyrok z dnia 9 lipca 2015 r. Bucura, C-348/14, EU:C:2015:447, pkt 48).

95

W związku z tym, jak zauważa rzecznik generalna w pkt 74 swojej opinii, konieczne jest dokonanie oceny łącznego skutku wszystkich postanowień umowy zawartej pomiędzy przedsiębiorcą i konsumentem. Ocena taka jest uzasadniona, jako że warunki te znajdują zastosowanie w całości i to niezależnie od tego, czy wierzyciel czy wierzyciel domaga się ich pełnego wykonania (zob. analogicznie wyrok z dnia 10 września 2014 r. Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, pkt 42).

96

Po drugie należy przypomnieć, że zgodnie z art. 6 ust. 1 pierwsza część zdania dyrektywy 93/13 państwa

członkowskie ustanawiają, iż nieuczciwe warunki zawarte w umowie konsumenckiej nie będą wiązać konsumentów na warunkach określonych na mocy prawa krajowego. Nie mniej jednak art. 6 ust. 1 zdanie druga część zdania rzeczonej dyrektywy uściśla, że umowa 'w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków'.

97

Trybunał przypomniał, że sądy krajowe są zobowiązane wyłącznie do odstąpienia od stosowania nieuczciwego warunku umowy, tak aby nie wywierał on obligatoryjnych skutków wobec konsumenta, przy czym nie są one uprawnione do zmiany jego treści. Umowa ta powinna bowiem w zasadzie nadal obowiązywać, bez jakiejkolwiek zmiany innej niż wynikająca z usunięcia nieuczciwych warunków, o ile takie dalsze obowiązywanie umowy jest prawnie możliwe zgodnie z zasadami prawa wewnętrznego (wyroki: z dnia 21 stycznia 2015 r. Unicaja Banco i Caixabank, C-482/13, C-484/13, C-485/13 i C-487/13, EU:C:2015:21, pkt 28 i przytoczone tam orzecznictwo).

98

Wykładnię tę potwierdzają ponadto cel i ogólna systematyka dyrektywy 93/13. W tym względzie, mając na uwadze charakter i znaczenie interesu publicznego, na którym oparta jest ochrona zagwarantowana konsumentom, rzeczona dyrektywa zobowiązuje państwa członkowskie, jak wynika z jej art. 7 ust. 1, do zapewnienia stosownych i skutecznych środków 'mających na celu zapobieganie stałemu [dalszemu] stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców i dostawców z konsumentami'. Gdyby więc sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w takich umowach, takie uprawnienie mogłoby zagrażać realizacji długoterminowego celu ustanowionego w art. 7 dyrektywy, ponieważ osłabiłoby zniechęcający skutek wywierany na przedsiębiorców poprzez zwykły brak stosowania takich nieuczciwych warunków wobec konsumentów (wyrok z dnia 30 maja 2013 r. Asbeek Brusse i de Man Garabito, C-488/11, EU:C:2013:341, pkt 58 i przytoczone tam orzecznictwo).

99

Tak więc w sytuacji, w której sąd krajowy dochodzi do wniosku, że warunek ma charakter nieuczciwy w rozumieniu dyrektywy 93/13, na sądzie tym spoczywa obowiązek wyciągnięcia wszystkich wynikających z prawa krajowego konsekwencji w celu zapewnienia, że konsument nie jest związany owym warunkiem (zob. podobnie postanowienie z dnia 16 listopada 2010 r. Pohotovosť, C-76/10, EU:C:2010:685, pkt 62 i przytoczone tam orzecznictwo).

100

Z tego wynika, że - jak podniosła rzecznik generalna w pkt 75 swojej opinii - gdy sąd krajowy stwierdza, iż większa liczba warunków umowy zawartej między przedsiębiorca a konsumentem jest nieuczciwa w rozumieniu dyrektywy 93/13, sądy ten jest zobowiązany do odstąpienia od stosowania wszystkich nieuczciwych warunków, a nie jedynie niektórych spośród nich.

101

Mając na uwadze powyższe rozważania na pytania piąte i szóste należy odpowiedzieć, że przepisy dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że dla potrzeb oceny rażąco wysokiego - w rozumieniu art. 1 lit. e) załącznika do rzeczonej dyrektywy - odszkodowania przewidzianego na wypadek niewykonania przez konsumenta zobowiązań, konieczne jest rozpatrzenie łącznego skutku wszystkich relewantnych postanowień umowy, bez względu na to, czy wierzyciel domaga się pełnego wykonania każdego z nich i że w takim przypadku na sądach krajowych spoczywa na podstawie art. 6 ust. 1 rzecznej dyrektywy obowiązek wyciągnięcia wszystkich konsekwencji wynikających ze stwierdzenia nieuczciwego charakteru niektórych warunków umowy poprzez odstąpienie od stosowania każdego z warunków uznanych za nieuczciwy w celu zapewnienia, że konsument nie jest nimi związany.

W przedmiocie kosztów

102

Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Sentencja

Z powyższych względów Trybunał (trzecia izba) orzeka, co następuje:

1) **Artykuł 7 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie stosowaniu uregulowania krajowego, takiego jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, które w kontekście postępowania upadłościowego nie zezwala sądowi, przed którym toczy się owo postępowanie, na badanie z urzędu ewentualnie nieuczciwego charakteru warunków umowy, z której wywodzone są wierzytelności zgłoszone w odnośnym postępowaniu upadłościowym, nawet jeśli sąd ten dysponuje niezbędnymi ku temu informacjami na temat stanu prawnego i faktycznego, a, po drugie, zezwala temu sądowi na zbadanie jedynie niezabezpieczonych wierzytelności i to jedynie w oparciu o ograniczoną liczbę zarzutów dotyczących jej przedawnienia lub wygaśnięcia.**

2) **Artykuł 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylającej dyrektywę Rady 87/102/EWG należy interpretować w ten sposób, że nakłada on na sąd krajowy rozpoznający spór dotyczący wierzytelności wywodzonych z umowy o kredyt w rozumieniu rzeczonej dyrektywy, obowiązek zbadania z urzędu poszanowania wymogu informacyjnego przewidzianego w przywołanym przepisie oraz wyciągnięcia wszystkich wynikających w z prawa krajowego konsekwencji naruszenia takiego**

obowiązku, pod warunkiem, że sankcje spełniają wymogi ustanowione w art. 23 tej samej dyrektywy.

3) **Artykuł 3 lit. l) i art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48, a także pkt I załącznika I do rzeczonej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, ze całkowita kwota kredytu i kwota wypłat określają całość kwot udostępnianych konsumentowi, co wyklucza kwoty powiązane przez kredytodawcę z pokryciem kosztów związanych przez kredytodawcę z udzieleniem odnośnego kredytu, które to kwoty nie są w rzeczywistości wypłacane konsumentowi.**

4) **Przepisy dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że dla potrzeb oceny rażąco wysokiego - w rozumieniu art. 1 lit. e) załącznika do rzeczonej dyrektywy - odszkodowania przewidzianego na wypadek niewykonania przez konsumenta zobowiązań, konieczne jest rozpatrzenie łącznego skutku wszystkich relewantnych postanowień umowy, bez względu na to, czy wierzyciel domaga się pełnego wykonania każdego z nich i że w takim przypadku na sądach krajowych spoczywa na podstawie art. 6 ust. 1 rzecznej dyrektywy obowiązek wyciągnięcia wszystkich konsekwencji wynikających ze stwierdzenia nieuczciwego charakteru niektórych warunków umowy poprzez odstąpienie od stosowania każdego z warunków uznanych za nieuczciwy w celu zapewnienia, że konsument nie jest nimi związany.**

Opinia Rzecznika Generalnego

ECLI:EU:C:2015:769

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO ELEANOR SHARPSTON

przedstawiona w dniu 19 listopada 2015 r. [1]

1. Przedmiotem postępowania głównego jest powództwo incydentalne wytoczone przez dłużników w kontekście postępowania upadłościowego [2]. Dług, będący podstawą wszczęcia rzeczonego postępowania, powstał na skutek braku możliwości wykonania przez dłużników zobowiązań wynikających z umowy o kredyt konsumencki. W przedmiotowym wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym Krajský soud v Praze (sąd okręgowy w Pradze) zmierza do uzyskania wytycznych odnośnie do tego, czy krajowe przepisy proceduralne regulujące tego typu postępowanie, które stoją na przeszkodzie rozpatrzeniu przez ten sąd kwestii, czy dłużnicy podlegają przepisom dotyczącym ochrony konsumentów ustanowionym w dyrektywie 93/13 [3] oraz w dyrektywie 2008/48 [4], są zgodne z prawem Unii. Sąd ten zasadniczo zmierza do ustalenia, w jakim zakresie spoczywa na nim obowiązek zbadania rzeczonych przepisów z urzędu, czy w ocenie sądu należy uwzględnić obowiązek informacyjny spoczywający na wierzycielach zgodnie z dyrektywą 2008/48, w jaki sposób należy poddać ocenie kary przewidziane w umowie o kredyt w kontekście dyrektywy 93/13 i jakie skutki powinno pociągać za sobą stwierdzenie, że kary te, rozpatrywane łącznie, są nieuczciwe.

Przepisy prawa Unii Europejskiej

Dyrektywa 93/13

2. Dyrektywa 93/13 ma zastosowanie w odniesieniu do nieuczciwych warunków umownych w umowach zawieranych pomiędzy sprzedawcą lub dostawcą a konsumentem [5]. Cele dyrektywy 93/13 obejmują zapewnienie, aby umowy zawierane z konsumentami nie zawierały nieuczciwych warunków, oraz ochronę konsumentów przed nadużyciami ze strony sprzedawców lub dostawców, w szczególności przed jednostronnymi standardowymi umowami i niedozwolonym wyłączaniem z umów podstawowych praw [6]. W sytuacji gdy warunki umowy nie były indywidualnie negocjowane, mogą być one uznane za nieuczciwe, 'jeśli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta'" [7]. Warunki umowy, które zostały sporządzone wcześniej i na których treść konsument nie miał w związku z tym wpływu zawsze zostaną uznane za 'niewynegocjowane indywidualnie' w rozumieniu art. 3 ust. 1 [8]. Załącznik do dyrektywy 93/13 zawiera przykładowy i niewyczerpujący wykaz warunków, które mogą być uznane za nieuczciwe [9], w tym warunków, których celem lub skutkiem jest nałożenie na konsumenta obowiązku zapłaty rażąco wysokiego odszkodowania w razie niewykonania przez niego zobowiązań [10].

3. Nieuczciwy charakter warunków umowy jest oceniany 'z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy i z odniesieniem, w czasie wykonania [zawarcia] umowy, do wszelkich okoliczności związanych z wykonaniem [zawarciem] umowy oraz do [wszelkich] innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której ta [umowa] jest zależna' [11].

4. W przepisach transponujących dyrektywę 93/13 państwa członkowskie stanowią, że 'nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków' [12].

5. Państwa członkowskie mają także obowiązek zapewnić, 'zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów [...] stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie stałemu [dalszemu] stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców i dostawców z konsumentami' [13].

Dyrektywa 2008/48

6. Dyrektywa 2008/48 [14] harmonizuje niektóre aspekty przepisów państw członkowskich dotyczących umów o kredyt konsumencki [15]. W motywie 10 wyjaśniono, że chociaż w dyrektywie 2008/48 wyraźnie określono jej zakres, państwa członkowskie mogą jednak, zgodnie z prawem Unii, stosować przepisy tej dyrektywy w dziedzinach, które nie są objęte zakresem jej zastosowania. Istotne znaczenie mają następujące cele dyrektywy 2008/48: rozwój bardziej przejrzystego i efektywnego rynku kredytowego ramach rynku wewnętrznego [16]; osiągnięcie pełnej harmonizacji, przy zapewnieniu wysokiego i równoważnego poziomu ochrony dla konsumentów w całej Unii Europejskiej [17]; zapewnienie, aby

umowy o kredyt zawierały wszelkie niezbędne informacje podane w sposób jasny i zwięzły w celu umożliwienia konsumentom podejmowania decyzji przy pełnej znajomości faktów oraz poznania swoich praw i obowiązków wynikających z umowy o kredyt, oraz [zagwarantowanie], aby konsumenci posiadali informacje dotyczące rzeczywistych rocznych stóp oprocentowania (zwanych dalej 'RRSO') obowiązujących w całej Unii Europejskiej, umożliwiając im porównanie tych stóp [18] .

7. Dyrektywa 2008/48 obejmuje umowy o kredyt konsumencki [19] . Niemniej umowy [o kredyt], 'który zabezpieczony jest hipoteką lub innym porównywalnym zabezpieczeniem na nieruchomości powszechnie stosowanym w państwie członkowskim lub który zabezpieczony jest prawem związanym z nieruchomością' wyraźnie wyłącza się z zakresu jej stosowania [20] .

8. Istotne znaczenie mają następujące definicje zawarte w art. 3:

'[...]

c) »umowa o kredyt« oznacza umowę, na mocy której kredytodawca udziela kredytu konsumenckiego lub daje przyrzeczenie udzielenia kredytu konsumenckiego w formie odroczonej płatności, pożyczki lub innego podobnego świadczenia finansowego [...]

[...]

g) »całkowity koszt kredytu ponoszony przez konsumenta« oznacza wszystkie koszty łącznie z odsetkami, prowizjami, podatkami oraz wszelkimi innymi opłatami, które konsument jest zobowiązany ponieść w związku z umową o kredyt, które to koszty znane są kredytodawcy [...]

h) »całkowita kwota do zapłaty przez konsumenta« oznacza sumę całkowitej kwoty kredytu i całkowitego kosztu kredytu ponoszonego przez konsumenta;

i) »rzeczywista roczna stopa oprocentowania« [RRSO] oznacza całkowity koszt kredytu ponoszony przez konsumenta, wyrażony jako wartość procentowa całkowitej kwoty kredytu w stosunku rocznym, w odpowiednich przypadkach, wraz z kosztami, o których mowa w art. 19 ust. 2[[21]];

[...]

l) »całkowita kwota kredytu« oznacza maksymalną kwotę lub łączne kwoty udostępnione na podstawie umowy o kredyt;

[...].'

9. Artykuł 5 nakłada obowiązek dostarczenia konsumentowi informacji przed zawarciem z nim umowy o kredyt. Chociaż przepis ten nie jest sam w sobie objęty przedmiotem sporu w niniejszej sprawie, informacje w nim zawarte odzwierciedlają obowiązkowy wykaz informacji, jakie należy zamieszczać w umowach o kredyt zgodnie z art. 10. Ten ostatni przepis wymaga sporządzania umów o kredyt w formie papierowej lub na innym trwałym nośniku. Wszystkie umawiające się strony muszą otrzymać egzemplarz umowy o kredyt

[22] . Artykuł 10 ust. 2 zawiera wykaz 22 informacji, które należy podać w sposób jasny i zwięzły w dowolnej umowie o kredyt. Wykaz obejmuje: 'całkowitą kwotę kredytu oraz warunki dokonywania wypłat' [23] .

10. W zakresie, w jakim dyrektywa 2008/48 harmonizuje przepisy dotyczące umów o kredyt konsumencki, państwa członkowskie nie mogą wprowadzać przepisów odbiegających od tych, które zostały ustanowione w dyrektywie ani zezwalać konsumentom na zrzekanie się praw przyznanych im na mocy przepisów prawa krajowego wprowadzających w życie tę dyrektywę lub do niej się odnoszących [24] .

11. W celu wprowadzenia w życie dyrektywy 2008/48 państwa członkowskie muszą [w swoich przepisach] przewidzieć skuteczne, proporcjonalne i odstraszające sankcje [25] .

Prawo krajowe

Postępowanie upadłościowe

12. Sąd odsyłający wyjaśnia, że krajowe przepisy regulujące postępowanie upadłościowe stosuje się w sposób następujący.

13. Niewypłacalność danej osoby stwierdza się w przypadku, gdy po upływie okresu przekraczającego 30 dni od upływu terminu płatności należności osoba ta nie jest w stanie wykonać swoich zobowiązań finansowych. Dłużnik niebędący przedsiębiorcą może zwrócić się do sądu upadłościowego o dokonanie ponownej oceny niewypłacalności i o zakończenie postępowania upadłościowego przez oddłużenie. W ramach tego postępowania sąd upadłościowy nie może zbadać kwestii zasadności, wysokości lub kolejności zaspokajania zgłoszonej wierzytelności, nawet w razie wystąpienia kwestii regulowanych dyrektywami 93/13 lub 2008/48, jeżeli wierzytelności te nie zostały zakwestionowane przez syndyka masy upadłości, innego wierzyciela lub, w wyjątkowych przypadkach, samego dłużnika. W tym celu zainteresowana strona wnosi do sądu upadłościowego powództwo incydentalne.

14. Jeżeli sąd, przed którym toczy się postępowanie upadłościowe wyrazi zgodę na zakończenie postępowania przez oddłużenie dłużnik może wytoczyć powództwo incydentalne. Jeżeli dotyczy ono wierzytelności nadającej się do realizacji w drodze egzekucji, która nie jest jednak zabezpieczona, sąd upadłościowy może je zbadać. Działanie sądu ogranicza się jednak do oceny, czy wierzytelność wygasła lub uległa przedawnieniu [26] . Zgodnie z krajowymi przepisami proceduralnymi sąd upadłościowy nie może rozpatrzyć takiego powództwa incydentalnego co do istoty w zakresie, w jakim dotyczy on wierzytelności zabezpieczonych [27] .

Prawo konsumenckie i kredyt konsumencki

15. Sąd odsyłający twierdzi, że jakikolwiek akt prawny, który poprzez swą treść lub cel stanowi naruszenie lub obejście prawa lub który jest sprzeczny z przyjętymi zasadami współżycia społecznego jest nieważny.

16. Umowy o kredyt konsumencki muszą zostać zawarte na piśmie, a wierzyciel musi wskazać w nich,

między innymi, informacje dotyczące całkowitej kwoty kredytu oraz mających zastosowanie RRSO. Niespełnienie tych wymogów nie oznacza, że umowa o kredyt staje się nieważna w całości [28] . Niemniej w sytuacji, gdy konsument podnosi tę okoliczność wobec wierzyciela, uznaje się, że odsetki uzgodnione w umowie o kredyt są naliczane od daty jej zawarcia według stopy dyskontowej ogłoszonej w tym momencie przez Narodowy Bank Czeski, a jakiekolwiek postanowienia dotyczące innych płatności z tytułu umowy o kredyt uznaje się za bezskuteczne [29] .

17. Postanowienia w umowach konsumenckich, które z naruszeniem wymogu dobrej wiary powodują znaczący brak równowagi pomiędzy prawami i obowiązkami stron na niekorzyść konsumenta są bezskuteczne [30] .

Okoliczności faktyczne, postępowanie i pytania prejudycjalne

18. W dniu 29 sierpnia 2011 r. E. Radlinger i H. Radlingerová (zwani dalej 'państwem Radlingerami', 'konsumentami" lub 'dłużnikami') zawarli umowę o kredyt konsumencki ze spółką Smart Hypo (zwaną dalej 'kredytodawcą'). Zgodnie z tą umową Smart Hypo udzieliła kredytu w wysokości 1 170 000 CZK (43 205 EUR) [31] . Państwo Radlingerowie zobowiązali się do spłaty kwoty 2 958 000 CZK (109 231 EUR) w 120 ratach miesięcznych wynoszących 24 375 CZK (900 EUR) płatnych 20. dnia każdego miesiąca (z wyjątkiem pierwszej raty - wynoszącej 2499 CZK - z terminem płatności przypadającym w dniu 31 sierpnia 2011 r. oraz kosztów w wysokości 33 000 CZK: kwoty te potrącono z głównej kwoty udzielonego kredytu). Kwota 2 958 000 CZK obejmowała: (i) kapitał w wysokości 1 170 000 CZK; (ii) odsetki w wysokości 10% naliczone w stosunku rocznym od kwoty kapitału w okresie obowiązywania umowy o kredyt (także wynoszące 1 170 000 CZK); (iii) opłaty na rzecz kredytodawcy w wysokości 585 000 CZK (21 602 EUR); oraz (iv) ww. koszty [32] . Z harmonogramu spłat określonego w umowie wynika, że spłaty dokonywane przez państwa Radlingerów zaliczane byłyby w rezultacie na poczet kosztów kredytodawcy oraz na pokrycie odsetek i opłat w okresie od dnia 31 sierpnia 2011 r. do dnia 20 lipca 2017 r. Kapitał zaczęliby spłacać dopiero począwszy od 73. raty miesięcznej. Rzeczywista roczna stopa oprocentowania została ustalona na 28,9% [33] .

19. Jednocześnie państwo Radlingerowie ustalili następujące zabezpieczenia kredytu: (i) poprzez hipotekę ustanowioną na ich domu oraz należącej do nich działce gruntu; (ii) poprzez zawarcie ubezpieczenia obejmującego ten majątek, na mocy którego w razie wystąpienia zdarzenia ubezpieczeniowego wszelkie świadczenia wypłacane byłyby bezpośrednio kredytodawcy; oraz (iii) poprzez sporządzenie aktu notarialnego, zawierającego klauzulę natychmiastowej wykonalności wierzytelności.

20. Obok przewidzianych ustawowo odsetek za zwłokę państwo Radlingerowie zobowiązali się w umowie o kredyt do zapłaty na rzecz kredytodawcy kary umownej w wysokości 0,2% głównej kwoty kredytu za każdy dzień lub część dnia zwłoki w spłacie tej kwoty, uregulowaniu opłat kredytodawcy lub spłacie odsetek. W przypadku zwłoki przekraczającej jeden miesiąc zgodzili się również na zapłatę jednorazowej

kary umownej w wysokości 117 000 CZK (4 320 EUR) oraz ryczałtowej kwoty w wysokości 50 000 CZK (1 846 EUR) na pokrycie kosztów poniesionych przez kredytodawcę w związku z dochodzeniem wierzytelności, która nie obejmowała kosztów postępowania arbitrażowego, kosztów postępowania sądowego, czy zastępstwa procesowego [34] .

21. Gdyby państwo Radlingerowie popadli w zwłokę w spłacie lub kredytodawca powziąłby wiedzę, że we wniosku kredytowym przedstawili oni informacje wprowadzające w błąd lub zataili istotne informacje, kredytodawca miałby prawo zażądać niezwłocznej spłaty kapitału i kosztów powiązanych określonych w umowie o kredyt. Ponadto wymagalne stałyby się kary umowne wraz z odsetkami ustawowymi.

22. W dniu 27 września 2011 r. kredytodawca powiadomił państwa Radlingerów, iż powziął wiadomość o zatajeniu przez nich informacji wskazujących na to, że z ich majątku przeprowadzono wcześniej egzekucję. Tytuł egzekucyjny dotyczył jakoby kwoty 4285 CZK (158 EUR). Niemniej na tej podstawie kredytodawca zażądał natychmiastowej spłaty całości zadłużenia. Pismem z dnia 19 listopada 2012 r. kredytodawca ponowił żądanie, wskazując, że państwo Radlingerowie dokonywali płatności wynikających z umowy o kredyt w sposób nieregularny i z opóźnieniem. Jednakże zdaniem sądu odsyłającego państwo Radlingerowie popadli w zwłokę dopiero w grudniu 2012 r.

23. FINWAY a.s. (zwana dalej 'FINWAY' lub 'wierzycielem'), strona pozwana w postępowaniu głównym, odkupiła następnie przedmiotowe wierzytelności od Smart Hypo.

24. W dniu 26 kwietnia 2013 r. sąd odsyłający ogłosił upadłość państwa Radlingerów, powołał syndyka masy upadłości i wezwał wierzycieli do zgłaszania wierzytelności. W dniu 23 maja 2013 r., w kontekście postępowania upadłościowego, FINWAY zgłosiła dwie wierzytelności nadające się do realizacji w drodze egzekucji. Pierwszą z nich była wierzytelność zabezpieczona w wysokości 3 045 991 CZK (112 480 EUR). Druga to wierzytelność niezabezpieczona w wysokości 1 359 540 CZK (50 204 EUR), stanowiąca karę umowną za zwłokę w płatnościach, w wysokości 0,2% za każdy dzień zwłoki od dnia 23 września 2011 r. do dnia 25 kwietnia 2013 r.

25. W dniu 3 lipca 2013 r., w toku postępowania w przedmiocie ponownej oceny niewypłacalności, państwo Radlingerowie uznali, że wierzytelności nadają się do realizacji w drodze egzekucji, kwestionując jednak wysokość zarówno wierzytelności zabezpieczonych, jak i niezabezpieczonych z tego względu, że warunki pierwotnej umowy o kredyt były sprzeczne z przyjętymi zasadami współżycia społecznego. Podnoszą oni, że kwota, którą zobowiązani są zapłacić (1 496 801 CZK) (55 272,70 EUR) jest znacznie niższa niż wierzytelności zgłoszone przez FINWAY. Syndyk masy upadłości nie zakwestionował wierzytelności FINWAY.

26. Postanowieniem z dnia 23 lipca 2013 r. sąd odsyłający wyraził zgodę na wspólne oddłużenie państwa Radlingerów w oparciu o harmonogram spłat. Następnego dnia państwo Radlingerowie wnieśli powództwo

incydentalne, w drodze którego domagają się stwierdzenia niezgodności z prawem wierzytelności zgłoszonych przez FINWAY na tej podstawie, że są one sprzeczne z przyjętymi zasadami współżycia społecznego.

27. Sąd odsyłający twierdzi, że przepisy krajowe regulujące postępowanie upadłościowe stoją na przeszkodzie rozpatrzeniu przezeń powództwa incydentalnego państwa Radlingerów co do istoty. W świetle wspomnianych przepisów powództwo tego rodzaju może być wytoczone wyłącznie w przypadkach, gdy zakończenie postępowania upadłościowego poprzez oddłużenie zostało zatwierdzone przez sąd upadłościowy. W niniejszej sprawie przepisy krajowe w żadnym wypadku nie pozwalają państwu Radlingerom na wytoczenie powództwa incydentalnego w przedmiocie zabezpieczonej wierzytelności. A zatem powództwo w tej części należy oddalić. Niemniej przepisy krajowe przewidują możliwość wytoczenia przez dłużnika powództwa incydentalnego w przedmiocie wierzytelności niezabezpieczonej.

28. W celu rozpoznania powództwa incydentalnego wytoczonego przez państwa Radlingerów Krajský soud v Praze (sąd okręgowy w Pradze) zwraca się do Trybunału z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym w przedmiocie następujących pytań [przyp. tłum.: rzecznik generalna znacząco przeformułowała pytania w stosunku do brzmienia opublikowanego w Dz.U.]:

'1) Czy art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 i art. 22 ust. 2 dyrektywy 2008/48 lub jakiekolwiek inne przepisy prawa Unii dotyczące ochrony konsumentów stoją na przeszkodzie przepisom krajowym, które, w kontekście postępowania upadłościowego:

- zezwalają sądowi na zbadanie zasadności, wysokości lub kolejności zaspokajania wierzytelności względem dłużnika będącego konsumentem tylko na podstawie powództwa incydentalnego wniesionego przez syndyka masy upadłości, wierzyciela lub dłużnika?

- umożliwiają takiemu dłużnikowi wystąpienie do sądu z wnioskiem o kontrolę zgłoszonych wierzytelności wierzycieli (i) jedynie w przypadku, gdy zezwolono na przeprowadzenie upadłości w formie oddłużenia, (ii) jedynie w stosunku do niezabezpieczonych wierzytelności oraz (iii) w przypadku wierzytelności uznanych za nadające się do realizacji w drodze egzekucji postanowieniem właściwego organu jedynie w celu stwierdzenia, że wierzytelność wygasła lub jest przedawniona?

2) Czy w postępowaniu upadłościowym w przedmiocie wierzytelności powstałej na podstawie umowy o kredyt konsumencki sąd ma obowiązek uwzględnić z urzędu (nawet w braku podniesienia zarzutu przez konsumenta) niedopełnienie przez kredytodawcę obowiązku udzielenia informacji na podstawie art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48 i stwierdzić bezskuteczność postanowień umownych w świetle prawa krajowego?

W przypadku odpowiedzi twierdzącej na pytanie pierwsze lub drugie:

3) Czy wspomniane przepisy tych dyrektyw charakteryzuje bezpośrednia skuteczność i mogą być stosowane bezpośrednio, biorąc pod uwagę fakt, że badanie z urzędu przeprowadzone przez sąd wkracza w

stosunki horyzontalne pomiędzy konsumentem a dostawcą towarów lub usług?

4) Co stanowi 'całkowitą kwotę kredytu' określoną w art. 10 ust. 2 lit. d) dyrektywy 2008/48 i jakie są

"kwoty wypłaty" według wzoru służącego obliczaniu rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania w załączniku I do tej dyrektywy, jeśli (i) umowa o kredyt formalnie określa kwotę kredytu, jaka zostanie wypłacona, ale (ii) ustalono, że wierzytelności kredytodawcy z tytułu opłaty i z tytułu pierwszej raty kredytowej będą potrącone od tej kwoty, a tym samym te potrącone kwoty w rzeczywistości nigdy nie zostaną wypłacone konsumentowi, ale pozostają cały czas w dyspozycji kredytodawcy? Czy zaliczenie tych kwot wpływa na wynik obliczeń?

5) Przy ocenie, czy klauzule dotyczące kar mają nieuczciwy charakter dla celów stosowania pkt 1 lit. e) załącznika do dyrektywy 93/13 konieczne jest rozpatrzenie łącznego skutku wszystkich tych klauzul w umowie, bez względu na to, czy wierzyciel domaga się ich pełnego zaspokojenia lub czy niektóre z nich mogą być uznane za bezskuteczne w świetle prawa krajowego, czy też jedynie skutku kar faktycznie żądanych lub możliwych do zażądania?

6) Czy w przypadku uznania kar umownych za nieuczciwe konieczne jest zaprzestanie stosowania wszystkich poszczególnych kar, które (ale tylko gdy rozpatrywane łącznie) doprowadziły sąd do wniosku, że kwota odszkodowania była rażąco wysoka w rozumieniu pkt 1 lit. e) załącznika do dyrektywy 93/13, czy tylko niektórych z nich (a w tym wypadku, na podstawie jakich kryteriów)?".

29. Uwagi na piśmie przedłożyli państwo Radlingerowie, FINWAY, rządy czeski i polski oraz Komisja Europejska. Rząd niemiecki oraz Komisja przedstawili swoje stanowiska ustnie na rozprawie w dniu 15 lipca 2015 r.

Ocena

W przedmiocie pytania pierwszego

30. Poprzez pytanie pierwsze sąd odsyłający zmierza do ustalenia, czy przepisy krajowe regulujące postępowanie upadłościowe dotyczące zadłużenia wynikającego z umowy o kredyt konsumencki, które:

(i) nakładają na dłużnika wymóg wytoczenia powództwa incydentalnego w odniesieniu do głównego postępowania upadłościowego w celu zbadania zasadności, wysokości lub kolejności zaspokajania wierzytelności; oraz (ii) ograniczają prawo dłużnika do zwrócenia się o ponowną ocenę niewypłacalności są zgodne z prawem Unii, w szczególności z dyrektywą 93/13 i dyrektywą 2008/48. W konsekwencji powstaje również pytanie, czy przepisy te są zgodne z zasadami równoważności i skuteczności [35] .

31. Rozpocznę od rozważań w kontekście dyrektywy 93/13, która ustanawia system służący ochronie konsumentów i zapobieżeniu sytuacjom, w których indywidualny konsument byłby związany nieuczciwymi warunkami umowy i nakłada na państwa członkowskie obowiązek zapewnienia stosownych i skutecznych środków mających na celu zapobieganie stałemu [dalszemu] stosowaniu takich warunków w

umowach konsumenckich [36] . Bezsporne jest, że państwo Radlingerowie mają status konsumentów, a kredytodawca działa w charakterze dostawcy w rozumieniu tej dyrektywy.

32. Co się tyczy zasady równoważności, w postanowieniu odsyłającym sąd odsyłający twierdzi, że sąd orzekający w postępowaniu upadłościowym nie może zbadać zasadności, wysokości ani kolejności zaspokajania wierzytelności na żadnej podstawie, chyba że zainteresowana osoba - syndyk masy upadłości, wierzyciel lub (jak w niniejszej sprawie) dłużnik - wytoczy powództwo incydentalne. Taki stan rzeczy nie ulega zmianie w sytuacji, gdy przedmiotem postępowania jest zadłużenie wynikające z umowy konsumenckiej. W związku z tym Trybunałowi nie przedłożono żadnych informacji, które wskazywałyby, że krajowe przepisy proceduralne nakładające na dłużnika wymóg wytoczenia powództwa incydentalnego - na przykład w celu zakwestionowania zasadności wierzytelności zgłoszonej przez wierzyciela na tej podstawie, że umowa, z której rzeczona wierzytelność wynika jest niezgodna z przepisami prawa Unii dotyczącymi ochrony konsumentów - są mniej korzystne niż te regulujące postępowanie w podobnych sprawach o charakterze krajowym.

33. Jeżeli chodzi o zasadę skuteczności, zgodnie z utrwalonym orzecznictwem w każdym przypadku analiza kwestii, czy krajowy przepis proceduralny powoduje, że stosowanie prawa Unii staje się niemożliwe lub nadmiernie utrudnione, musi uwzględniać rolę tego przepisu w całym postępowaniu, tryb tego postępowania i jego szczególne cechy przed różnymi sądami krajowymi [37] . W tej perspektywie należy uwzględnić, w razie potrzeby, zasady znajdujące się u podstaw krajowego systemu prawnego, takie jak ochrona prawa do obrony, zasady pewności prawa i prawidłowego przebiegu postępowania [38] .

34. Czy w świetle krajowych przepisów proceduralnych będących przedmiotem niniejszej sprawy zbadanie zasadności, wysokości lub kolejności zaspokajania wierzytelności wynikających z umowy o kredyt konsumencki jest dla sądu upadłościowego niemożliwe lub nadmiernie utrudnione i czy przepisy te czynią zakwestionowanie zgłoszonej wierzytelności nadmiernie utrudnionym dla dłużnika będącego konsumentem?

35. Sąd odsyłający wskazuje, że przepisy te stoją na przeszkodzie zbadaniu przez ten sąd zasadności pierwszej wierzytelności (w wysokości 3 045 991 CZK) w toku postępowania incydentalnego, z uwagi na fakt, iż jest to wierzytelność zabezpieczona. Sąd może dokonać oceny drugiej wierzytelności (w wysokości 1 359 540 CZK), ponieważ wierzytelność ta nadaje się do realizacji w drodze egzekucji i nie jest zabezpieczona. Niemniej badanie to podlega znacznym ograniczeniom. Oceny takich niezabezpieczonych wierzytelności można dokonywać wyłącznie w odniesieniu do ich zasadności, wysokości lub kolejności zaspokajania, a możliwość zakwestionowania wierzytelności przez dłużnika jest ograniczona do wysunięcia twierdzenia, że wierzytelność wygasła lub jest przedawniona [39] .

36. Na skutek tych szczególnych uwarunkowań dłużnicy w sytuacji państwa Radlingerów nie mają możliwości zakwestionowania wierzytelności zabezpieczonych. W szczególności w sytuacji, gdy

przedmiotem wierzytelności zabezpieczonych jest zadłużenie wynikające z umowy o kredyt konsumencki, ani zasadność wierzytelności, ani sposób obliczenia jej wysokości nie mogą być podane w wątpliwość. Kwestia tego, czy umowa, z której wynika zadłużenie jest zgodna z przepisami prawa Unii dotyczącymi ochrony konsumentów jest decydująca dla dokładnego ustalenia właśnie tych dwóch aspektów. W sytuacji gdy przepisy dotyczące ochrony konsumentów nie były przestrzegane, w rezultacie na podstawie art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 warunki umowne określające zadłużenie uznaje się za nieuczciwe i niewiążące dla konsumenta. Niemniej jednak przepisy krajowe takie jak te będące przedmiotem postępowania głównego stoją na przeszkodzie przeprowadzeniu koniecznego badania przez sąd rozstrzygający w sprawie i nie przewidują możliwości wytoczenia powództwa przez samego dłużnika.

37. Sytuacja ta wydaje mi się sprzeczna z zasadą skuteczności.

38. Jeżeli chodzi o wierzytelności nadające się do realizacji w drodze egzekucji i niezabezpieczone, podważenie zasadności tego rodzaju wierzytelności przez dłużników na tej podstawie, że źródło zadłużenia powodującego upadłość (umowa konsumencka) jest niezgodne z przepisami prawa Unii dotyczącymi ochrony konsumentów wydaje się, jeżeli nie niemożliwe, to z pewnością nadmiernie utrudnione. O ile faktycznie dłużnicy mogą wytoczyć powództwo incydentalne podważające zasadność, wysokość lub kolejność zaspokajania tego rodzaju wierzytelności (przy czym ostatni z wymienionych aspektów nie wydaje się istotny w niniejszej sprawie), podstawy dla wytoczenia tego rodzaju powództw są ograniczone. Mające zastosowanie w sprawie przepisy krajowe nie przewidują możliwości, aby sam sąd badał zasadność lub wysokość wierzytelności wynikających z umowy o kredyt konsumencki, a zarzuty podnoszone przez dłużników ograniczone są w swojej treści do twierdzenia, że nadające się do realizacji w drodze egzekucji i niezabezpieczone wierzytelności wygasły lub są przedawnione. Wydaje mi się, że przepisy tego rodzaju uniemożliwiają de facto konsumentom będącym dłużnikami podważenie zasadności lub wysokości takich niezabezpieczonych wierzytelności w sytuacji, gdy rzeczone wierzytelności powstały w oparciu o klauzule wyraźnie zakazane na mocy dyrektywy 93/13 [40] .

39. Podsumowując zatem, dyrektywę 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoi ona na przeszkodzie stosowaniu krajowych przepisów proceduralnych takich jak te będące przedmiotem postępowania głównego, które: (i) nie zezwalają sądowi upadłościowemu rozstrzygającemu w przedmiocie powództwa incydentalnego na zbadanie z urzędu zasadności, wysokości lub kolejności zaspokajania nadających się do realizacji w drodze egzekucji i niezabezpieczonych wierzytelności wynikających z umowy o kredyt konsumencki; (ii) nie zezwalają takiemu sądowi na zbadanie z urzędu zasadności wierzytelności zabezpieczonej; oraz (iii) czynią niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym podważenie nadającej się do realizacji w drodze egzekucji i niezabezpieczonej wierzytelności przez konsumenta będącego dłużnikiem w sytuacji, gdy wierzytelności tego rodzaju wynikają z umowy o kredyt konsumencki, nawet jeżeli sąd upadłościowy dysponuje elementami natury prawnej i faktycznej, koniecznymi do wypełnienia tego

zadania.

40. Sąd odsyłający zmierza także do uzyskania wytycznych co do tego, czy rozpatrywanym krajowym przepisom proceduralnym stoi na przeszkodzie art. 22 ust. 2 dyrektywy 2008/48. Moim zdaniem nie ma konieczności udzielenia odpowiedzi w odniesieniu do tego aspektu pytania pierwszego. Artykuł 22 ust. 2 nakłada na państwa członkowskie obowiązek zapewnienia, by konsumenci nie mogli zrzekać się praw przyznanych im na mocy przepisów prawa krajowego wprowadzających w życie dyrektywę 2008/48 lub do niej się odnoszących. Nie wydaje się, aby którykolwiek z przepisów krajowych opisanych w postanowieniu odsyłającym, regulujących możliwość zrzeczenia się przez konsumenta swoich praw w rozumieniu art. 22 ust. 2, był istotny w kontekście niniejszej sprawy. Ponadto w opisie stanu faktycznego przedstawionym przez sąd odsyłający nic nie wskazuje na to, że państwo Radlingerowie zrzekli się praw przyznanych im na mocy przepisów krajowych wprowadzających w życie tę dyrektywę. Z powyższego wynika, że art. 22 ust. 2 dyrektywy 2008/48 pozostaje bez wyraźnego wpływu na kwestię tego, czy zasady równoważności i skuteczności stoją na przeszkodzie rozpatrywanym przepisom krajowym.

W przedmiocie pytania drugiego

41. W pytaniu drugim sąd odsyłający podnosi dwie kwestie. Po pierwsze, czy obowiązkiem sądów krajowych jest badanie z urzędu, czy wierzyciel nie dopełnił obowiązku udzielenia informacji wyszczególnionych w art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48 nawet w sytuacji, gdy sam dłużnik nie powołuje się na tę okoliczność? Po drugie, czy w przypadku gdy wierzyciel nie dopełnił obowiązku udzielenia informacji umowa o kredyt jest nieważna w świetle prawa krajowego?

42. Zanim przejdę do omówienia tych kwestii, pragnę przypomnieć, że na mocy umowy o kredyt będącej przedmiotem postępowania głównego państwo Radlingerowie zgodzili się zaciągnąć kredyt zabezpieczony oraz że wszczęte następnie postępowanie upadłościowe dotyczy *dwóch wierzytelności* z tytułu tego zadłużenia. Pierwsza wierzytelność (3 045 991 CZK) gwarantowana jest trzema środkami, w tym zabezpieczeniem w formie hipoteki. Druga wierzytelność (1 359 540 CZK) obejmuje kary umowne nałożone na podstawie umowy o kredyt na skutek zwłoki, w którą popadli państwo Radlingerowie.

43. Zakresem dyrektywy 2008/48 jest objęta raczej sama umowa o kredyt, a nie zadłużenie będące jej wynikiem, czy wierzytelności zgłoszone przez wierzyciela. Jednakże umowy o kredyt zabezpieczony hipoteką są wyraźnie wyłączone z zakresu dyrektywy 2008/48 [art. 2 ust. 2 lit. a)]. W swoich uwagach Komisja podnosi, że zakres krajowych przepisów transponujących dyrektywę jest szerszy niż art. 2 dyrektywy 2008/48, ponieważ przepisy te obejmują także umowy o kredyt zabezpieczony hipoteką. Taki stan rzeczy nie stoi w sprzeczności z celami dyrektywy 2008/48. Państwa członkowskie mogą, zgodnie z prawem Unii, utrzymywać lub wprowadzać przepisy krajowe odpowiadające przepisom dyrektywy 2008/48 lub niektórym spośród nich w odniesieniu do umów o kredyt nieobjętych zakresem stosowania rzeczonej dyrektywy [41] .

44. Ponadto zgodnie z utrwalonym orzecznictwem w ramach postępowania w trybie prejudycjalnym, o którym mowa w art. 267 TFUE, do sądu odsyłającego należy ocena konieczności wydania orzeczenia w trybie prejudycjalnym, jak również znaczenia pytań, które przedkłada on Trybunałowi [42] . Odmowa wydania przez Trybunał orzeczenia w przedmiocie pytania prejudycjalnego następuje tylko wtedy, gdy jest oczywiste, że wykładnia prawa Unii, o którą wnosi sąd krajowy, nie ma żadnego związku ze stanem faktycznym czy przedmiotem głównego sporu lub też gdy problem ma charakter hipotetyczny, lub też Trybunał nie dysponuje informacjami w zakresie stanu faktycznego lub prawnego niezbędnymi do udzielenia użytecznej odpowiedzi na pytania, które zostały mu postawione [43] . Tego rodzaju sytuacja nie ma miejsca w niniejszej sprawie. A zatem co najmniej nie jest oczywiste, że wykładnia art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48 nie jest istotna dla rozstrzygnięcia sporu będącego przedmiotem postępowania głównego odnośnie do pierwszej wierzytelności [44] .

45. Rozpatrywane przepisy krajowe należy zatem stosować zgodnie z dyrektywą 2008/48 stosownie do wykładni nadawanej jej przez Trybunał.

46. W niniejszej sprawie to, czy umowa o kredyt, z której wynika zabezpieczony dług nie byłaby objęta zakresem stosowania dyrektywy 2008/48 w braku obowiązujących w Republice Czeskiej przepisów wdrażających przepisy dyrektywy i czy dyrektywa ta regulowałaby także dług niezabezpieczony jest bez znaczenia dla analizy. Kwestie te należy zatem pozostawić otwarte celem poddania ich pod rozstrzygnięcie w przyszłości, gdy będą miały istotne znaczenie dla sprawy.

47. W dalszej kolejności pragnę zauważyć, że art. 10 ust. 2 lit. d) dyrektywy 2008/48 zawiera wykaz 22 informacji, które należy uwzględnić w umowie o kredyt. Czy konieczne jest rozpatrzenie, czy na sądach krajowych spoczywa obowiązek przeprowadzenia z urzędu badania odnośnie każdej z tych informacji?

48. Zgodnie z systematyką dyrektywy 2008/48 konsumentom należy udzielić informacji zarówno przed zawarciem umowy o kredyt, jak i w treści samej umowy [45] . Informacje wyszczególnione w art. 10 ('Informacje zamieszczane w umowach o kredyt') odzwierciedlają 19 punktów zawartych w art. 5 ('Informacje udzielane przed zawarciem umowy'), a oba przepisy mają na celu zapewnienie, by konsument był w pełni poinformowany [46] .

49. W niniejszej sprawie sąd odsyłający zmierza do uzyskania wytycznych co do tego, czy sądy krajowe zobowiązane są do zbadania z urzędu, czy spełniony został określony w art. 10 ust. 2 lit. d) obowiązek poinformowania konsumenta o 'całkowit[ej] kwo[cie] kredytu i warunk[ach] dokonywania wypłat'. Czy sąd krajowy powinien brać pod uwagę fakt, że kredytodawca nie dopełnił obowiązku udzielenia, jak określa to sąd odsyłający, 'dokładnych' informacji odnośnie do całkowitej kwoty kredytu? Okoliczności faktyczne niniejszej sprawy wskazują na to, że w umowie o kredyt określono kwotę kredytu, która zostanie wypłacona konsumentowi, jednak zgodnie z umową koszty kredytodawcy [stanowiące wierzytelność

kredytodawcy] (na przykład koszty administracyjne i spłata pierwszych rat odsetkowych) potrąca się od kwoty kredytu, a kwoty odzwierciedlające te koszty w rzeczywistości nigdy nie są udostępniane konsumentowi. W sytuacji gdy całkowita kwota kredytu obejmuje te koszty, RRSO jest niższa niż gdyby kwota rzeczywiście wypłacona nie uwzględniała wspomnianych kosztów [47] . Sąd odsyłający pyta zatem, czy sądy krajowe muszą zbadać z urzędu niedopełnienie przez wierzyciela obowiązku udzielenia informacji o całkowitej kwocie kredytu zgodnie z art. 10 ust. 2 lit. d).

50. Pytanie to ma szczególne znaczenie dla rozstrzygnięcia w postępowaniu głównym: jeżeli sąd odsyłający stwierdzi, że konsument nie uzyskał informacji o całkowitej kwocie kredytu, zastosowanie będzie miała inna stopa procentowa i pozostałe postanowienia zostaną uznane za bezskuteczne [48] .

51. Trybunał wielokrotnie orzekał, że sądy krajowe muszą stosować z urzędu określone przepisy prawa Unii w dziedzinie ochrony konsumentów. Wymóg ten 'jest uzasadniony okolicznością, że system ochrony ustanowiony w tym prawodawstwie opiera się na założeniu, iż konsument znajduje się w gorszym położeniu niż przedsiębiorca, zarówno pod względem możliwości negocjacyjnych, jak i ze względu na stopień poinformowania, oraz tym, że istnieje realne niebezpieczeństwo, że ze względu na brak świadomości konsument nie powoła się na przepis prawa, który ma w swym założeniu go chronić' [49] . Trybunał zastosował te zasady (przykładowo) rozpoznając sprawę mającą za przedmiot prawo konsumenta do podjęcia środków prawnych przeciwko kredytodawcy na mocy art. 11 ust. 2 dyrektywy 87/102/EWG [50] oraz w związku z prawem konsumenta do odstąpienia od umowy zawartej poza lokalem przedsiębiorstwa [51] . W sprawie Faber [52] , gdzie rozstrzygnięciu podlegała kwestia gwarancji lub rękojmi należnej kupującemu od sprzedawcy na mocy umowy sprzedaży samochodu, sąd krajowy zmierzał do uzyskania wytycznych, czy wymagane było zbadanie przez niego z urzędu posiadanego przez kupującego statusu konsumenta w rozumieniu art. 1 ust. 2 dyrektywy 1999/44 [53] , nawet jeżeli F. Faber nie powołała się na ten status w postępowaniu krajowym.

52. Moim zdaniem te same zasady można w sposób użyteczny zastosować przy ocenie, czy krajowe przepisy proceduralne, takie jak te będące przedmiotem postępowania głównego, czynią zastosowanie prawa Unii niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym. Innymi słowy: czy rzeczone przepisy krajowe są zgodne z zasadą skuteczności [54] ?

53. Z przedstawionego przez sąd odsyłający opisu przepisów proceduralnych regulujących krajowe postępowanie upadłościowe wynika, że sądy krajowe nie mają możliwości dokonania oceny, czy wymóg, zgodnie z którym wierzyciele zobowiązani są do udzielenia konsumentom będącym dłużnikami informacji wymaganych na mocy art. 10 ust. 2 lit. d) został spełniony. Można także stwierdzić, że sami państwo Radlingerowie nie byli w stanie podnieść tej kwestii.

54. Informacje wskazane w art. 10 ust. 2 lit. d) potrzebne są konsumentom w celu: (i) umożliwienia im dokonania oceny wysokości kwoty, jaką spłacą z tytułu kredytu; (ii) ustalenia, czy mogą uzyskać lepszą

ofertę gdzie indziej; oraz (iii) zorganizowania własnych środków finansowych, aby uniknąć ograniczeń i niedogodności związanych ze statusem upadłości. Aspekty te są zgodne z celami dyrektywy 2008/48 w zakresie zapewnienia wysokiego poziomu ochrony konsumentów i stworzenia prawdziwego rynku wewnętrznego [55] . Informacje dotyczące całkowitej kwoty kredytu są istotne przy obliczaniu RRSO na podstawie umowy o kredyt konsumencki [56] . Jeszcze większe bezpośrednie znaczenie dla konsumenta mają warunki regulujące wypłatę: jaka kwota pieniędzy zostanie mu wypłacona w ramach umowy o kredyt?

55. Jeżeli krajowe przepisy proceduralne uniemożliwiają konsumentowi, który stał się dłużnikiem, podniesienie kwestii niedopełnienia przez wierzyciela obowiązku udzielenia informacji zgodnie z art. 10 ust. 2 lit. d), wówczas pozbawia się tego konsumenta ochrony przyznawanej na mocy dyrektywy 2008/48.

56. Kwestia tego, czy rzeczonych informacji udzielono w rozpatrywanym postępowaniu mogłaby wpłynąć na zasadność wierzytelności wierzyciela oraz na wysokość zobowiązania dłużnika. Jeżeli sąd, do którego wniesiono powództwo nie ma możliwości zbadania tej kwestii, nie może on ustalić, czy wierzytelności wynikające z umowy o kredyt konsumencki mieszczą się w ramach krajowych przepisów wykonawczych dyrektywy 2008/48 (o szerszym zakresie). Nie może on także zastosować przepisów krajowych nakładających kary w sytuacji, gdy wierzyciel nie udziela informacji dotyczących całkowitej kwoty kredytu oraz warunków regulujących wypłatę kredytu. Wspomniane przepisy krajowe mogą prowadzić do ograniczenia lub nawet umorzenia zobowiązań konsumenta.

57. W związku z powyższym przepisy proceduralne, które stoją na przeszkodzie zbadaniu przez sąd krajowy, czy spełniono wymóg określony w art. 10 ust. 2 lit. d) dyrektywy 2008/48, podważają skuteczność ochrony przyznanej na mocy tej dyrektywy. Sąd krajowy musi mieć możliwość przeprowadzenia tego badania z urzędu, a w razie konieczności nałożenia na mocy prawa krajowego sankcji za niespełnienie ww. wymogu [57] .

58. Podsumowując uważam, art. 10 ust. 2 lit. d) dyrektywy 2008/48 należy interpretować w ten sposób, że na sądzie krajowym prowadzącym postępowanie upadłościowe dotyczące umowy o kredyt konsumencki spoczywa obowiązek zbadania z urzędu, czy wierzyciel udzielił dłużnikowi informacji określonych w tym przepisie i nałożenia stosownych sankcji na mocy prawa krajowego w sytuacji, gdy wymóg ten nie został spełniony [58] .

W przedmiocie pytania czwartego

59. W sytuacji, gdy w umowie o kredyt określono kwotę kredytu do wypłaty, ale jednocześnie uzgodniono, że wierzytelności kredytodawcy z tytułu opłaty i pierwszej raty zostaną potrącone od tej kwoty, na skutek czego kwoty te w rzeczywistości nigdy nie zostają wypłacone konsumentowi, ale pozostają cały czas w dyspozycji kredytodawcy: (i) jaka jest 'całkowita kwota kredytu' w rozumieniu art. 10 ust. 2 lit. d)

dyrektywy 2008/48; (ii) jakie są 'kwoty wypłaty' według wzoru służącego obliczaniu RRSO sformułowanego w załączniku I do tej dyrektywy; oraz (iii) czy włączenie tych kwot wpływa na wynik obliczeń?

Z informacji przedstawionych w pkt 17 powyżej wynika, że tak właśnie jest w niniejszej sprawie.

60. 'Całkowitą kwotę kredytu' zdefiniowano w art. 3 ust. 1 jako '[...] maksymalną kwotę lub łączne kwoty udostępnione na podstawie umowy o kredyt'. Niemniej jednak w treści dyrektywy 2008/48 nie określono, czy kwota ta obejmuje, oprócz kwoty kredytu faktycznie otrzymanej przez konsumenta, koszty takie jak opłaty administracyjne i jakiekolwiek pierwsze płatności odsetek, które są zatrzymywane przez kredytodawcę i nigdy nie są wypłacane konsumentowi; ani czy oznacza to, że kwota otrzymana przez konsumenta nie uwzględnia tych kosztów [59] .

61. Pomiędzy Komisją oraz rządami czeskim, niemieckim i polskim istnieje zgodność co do tego, że to ostatnie wyjaśnienie stanowi definicję całkowitej kwoty kredytu. Strony nie mają także wątpliwości odnośnie do tego, że gdyby całkowitą kwotę kredytu definiować jako uwzględniającą te koszty w kwocie rzeczywiście wypłacanej konsumentowi, niosłoby to ze sobą skutek w postaci niższej wartości RRSO, niż gdyby była ona obliczana wyłącznie w oparciu o kwotę wypłacaną konsumentowi z wyłączeniem kosztów. Ani państwo Radlingerowie, ani FINWAY nie przedstawili uwag w tym względzie.

62. Wydaje mi się, że naturalna jest interpretacja określenia '[...] łączne kwoty *udostępnione* na podstawie umowy o kredyt' [60] jako 'kwoty kredytu z wyłączeniem kosztów kredytodawcy'. Jest to kwota faktycznie wypłacona konsumentowi i przekazana do jego dyspozycji. Kwota ta odpowiada także kwocie wypłaty według wzoru służącego obliczaniu RRSO sformułowanego w załączniku I do dyrektywy 2008/48.

63. Taka interpretacja jest również zgodna z systematyką dyrektywy 2008/48, ponieważ art. 3 lit. h) stanowi, że 'całkowita kwota do zapłaty przez konsumenta oznacza sumę całkowitej kwoty kredytu i całkowitego kosztu kredytu ponoszonego przez konsumenta'. Gdyby 'całkowita kwota kredytu' miała obejmować koszty takie jak płatności odsetek oraz opłaty administracyjne, pozycje te uwzględniane byłyby dwukrotnie przy ustalaniu całkowitej kwoty do zapłaty przez konsumenta - pierwszy raz przy ustalaniu 'całkowitej kwoty kredytu' i ponownie przy ustalaniu całkowitego kosztu kredytu ponoszonego przez konsumenta, zgodnie z definicją w art. 3 lit. g). Taka sytuacja powodowałaby niespójność systematyki dyrektywy.

64. Koszty, do których pokrycia konsument może być zobowiązany na podstawie umowy o kredyt mogą mieć różny charakter, a do ich wyliczenia wierzyciele mogą stosować rozmaite metody i zmienne [61] . Uwzględnianie tych elementów przy obliczaniu RRSO mogłoby naruszać cele dyrektywy 2008/48 w zakresie zapewniania przejrzystości i porównywalności ofert kredytu. Gdyby koszty nie były obliczane w oparciu o jednolite przepisy, włączenie tych kosztów do 'całkowitej kwoty kredytu' czyniłoby realne

porównanie utrudnionym, jeżeli nie niemożliwym. Dlatego też koszty te należy wykluczyć z obliczeń RRSO właśnie w celu zapewnienia przejrzystości i porównywalności.

65. Wreszcie pragnę podkreślić, że dyrektywa 2008/48 stanowi środek na rzecz pełnej harmonizacji [62]. Konieczne jest więc, aby 'całkowita kwota kredytu' i kwoty, które obejmuje wypłata dla celów zastosowania wzoru w załączniku I były interpretowane w jednolity sposób we wszystkich państwach członkowskich.

66. Uważam więc, że 'całkowita kwota kredytu' w art. 10 ust. 2 lit. d) dyrektywy 2008/48 odnosi się do kwot udostępnionych konsumentowi na podstawie umowy o kredyt w rozumieniu art. 3 ust. 1, czyli kwot rzeczywiście wypłacanych przez kredytodawcę na rzecz konsumenta, a zatem takich, którymi konsument ma prawo swobodnie dysponować, z wyłączeniem wszelkich kosztów stanowiących wierzytelność kredytodawcy. We wzorze wykorzystywanym dla celów obliczenia RRSO i sformułowanym w załączniku I do tej dyrektywy kwota wypłaty odpowiada całkowitej kwocie kredytu.

W przedmiocie pytania trzeciego

67. Poprzez pytanie trzecie sąd odsyłający zmierza do ustalenia, czy przepisy dyrektywy 93/13 i dyrektywy 2008/48 charakteryzuje bezpośrednia skuteczność, w szczególności biorąc pod uwagę fakt, że spór będący przedmiotem postępowania głównego dotyczy stosunków 'horyzontalnych' pomiędzy jednostkami.

68. Wydaje mi się, że pytanie to jest zasadniczo pozbawione znaczenia w sprawie.

69. Przepisy obu dyrektyw transponowano do prawa krajowego. Żadna ze stron postępowania głównego nie musi zatem powoływać się na nie bezpośrednio.

70. Ze względu na to, że przedmiotem postępowania głównego jest spór zawisły pomiędzy konsumentem a dostawcą, żadna ze stron nie może powoływać się na bezpośrednią skuteczność dyrektywy 93/13 ani dyrektywy 2008/48. Niemniej zgodnie z utrwalonym orzecznictwem sąd krajowy, który rozpoznaje spór zawisły wyłącznie pomiędzy jednostkami, jest zobowiązany, stosując przepisy prawa krajowego, uwzględnić całość przepisów tego prawa i interpretować je tak dalece jak to możliwe w świetle treści oraz zamierzeń mającej zastosowanie dyrektywy, aby uzyskać rozstrzygnięcie zgodne z realizowanym przez nią celem [63].

W przedmiocie pytań piątego i szóstego

71. Poprzez pytanie piąte sąd odsyłający zmierza do uzyskania wytycznych co do znaczenia pkt 1 lit. e) załącznika do dyrektywy 93/13. Poprzez pytanie szóste sąd odsyłający pragnie ustalić, czy kary umowne takie jak te będące przedmiotem niniejszej sprawy mają nieuczciwy charakter dla celów tej dyrektywy, a jeżeli tak, czy sądy krajowe zobowiązane są odstąpić od stosowania wszystkich tego rodzaju klauzul, czy tylko niektórych z nich. Rozpatrzę oba te pytania łącznie.

72. Zgodnie z pkt 1 lit. e) załącznika do dyrektywy 93/13 warunki, których celem lub skutkiem jest

nałożenie na konsumenta obowiązku zapłaty rażąco wysokiego odszkodowania w razie niewykonania przez niego zobowiązań, są nieuczciwe w rozumieniu dyrektywy, a zatem, zgodnie z art. 6 ust. 1, nie uznaje się ich za wiążące.

73. Trybunał orzekł, że art. 3 ust. 1 i art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13 określają ogólne kryteria pozwalające stwierdzić, czy dane warunki umowne objęte zakresem stosowania dyrektywy są nieuczciwe. W świetle tych przepisów do sądów krajowych należy ustalenie, czy dany warunek jest nieuczciwy w rozumieniu art. 3 ust. 1 [64] . Kryteria istotne dla oceny w niniejszej sprawie obejmują względnie mocne strony instytucji finansowej w porównaniu z pozycją przetargową konsumenta oraz to, czy klauzule dotyczące kar stanowiły sformułowane wcześniej standardowe warunki, które nie były negocjowane indywidualnie z państwem Radlingerami i nie mieli oni w związku z tym wpływu na ich treść [65] .

74. Konieczne jest dokonanie oceny łącznych skutków wszystkich tych klauzul w umowie o kredyt, ponieważ mają one zastosowanie, chyba że zostaną skutecznie podważone przed sądem. (Niemniej konsument może nie być świadomy, że może on takie klauzule zakwestionować lub też może nie być w stanie tego uczynić ze względu na związane z tym koszty lub z uwagi na to, że na przeszkodzie stoją krajowe przepisy proceduralne).

75. Artykuł 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 w drugiej części wyraźnie przewiduje, że umowy zawierane przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami 'w pozostałej części' nadal będą obowiązywały strony, jeżeli jest to możliwe 'po wyłączeniu [z nich] nieuczciwych warunków'. A zatem 'sądy krajowe są zobowiązane do zaniechania stosowania [odstąpienia od stosowania] nieuczciwego warunku umowy, aby nie wywierał on obligatoryjnych [wiążących] skutków wobec konsumenta, przy czym nie są one uprawnione do zmiany jego treści' [66] . W związku z powyższym w sytuacji, gdy klauzule dotyczące kar są nieuczciwe w rozumieniu art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13, sądy krajowe zobowiązane są do odstąpienia od stosowania *wszystkich* tego rodzaju klauzul, a nie jedynie niektórych z nich.

76. Z uwagi na charakter i znaczenie interesu publicznego, na którym oparta jest ochrona zagwarantowana konsumentom na mocy dyrektywy 93/13, państwa członkowskie zobowiązane są do zapewnienia stosownych i skutecznych środków 'mając[ych] na celu zapobieganie stałemu [dalszemu] stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców i dostawców z konsumentami' (art. 7 ust. 1). Gdyby sądy krajowe mogły zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w takich umowach, takie uprawnienie mogłoby (paradoksalnie) zagrażać realizacji długoterminowego celu ustanowionego w art. 7, 'ponieważ osłabiłoby zniechęcający skutek wywierany na przedsiębiorców poprzez zwykły brak stosowania takich nieuczciwych warunków wobec konsumentów' [67] .

77. Czy w sytuacji, gdy sąd krajowy uzna, że klauzule dotyczące kar mają nieuczciwy charakter w rozumieniu pkt 1 lit. e) załącznika do dyrektywy 93/13, konieczne jest rozpatrzenie łącznych skutków wszystkich tych klauzul w umowie, zamiast ograniczenia się do oceny tych klauzul, z których wywiązania

domaga się kredytodawca, czy też pominięcia tych, które na mocy prawa krajowego uznaje się za bezskuteczne?

78. Moim zdaniem konieczne jest rozpatrzenie łącznych skutków klauzul dotyczących kar.

79. Po pierwsze, stanowisko takie jest zgodne z celami dyrektywy 93/13, które obejmują eliminację praktyki polegającej na włączaniu do umów konsumenckich warunków o nieuczciwym charakterze i ochronę konsumentów przed nadużyciami ze strony sprzedawców lub dostawców, cieszących się mocniejszą pozycją przetargową w porównaniu z konsumentami [68]. Po drugie jest to zgodne z art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 by zaniechać stosowania takich warunków w całości, tak aby zapobiec włączaniu takich warunków do umów o kredyt przez sprzedawców lub dostawców, w szczególności zaś kredytodawców w tak wrażliwej pod względem politycznym i gospodarczym dziedzinie, jaką są kredyty konsumenckie. Ma to szczególne znaczenie w sytuacji, gdy klauzule tego rodzaju włączane są do standardowych warunków, które nie podlegały negocjacjom.

80. Podsumowując zatem, dla celów stosowania art. 3 i 4 dyrektywy 93/13 i pkt 1 lit. e) załącznika I do tej dyrektywy konieczne jest, aby sąd odsyłający rozważył, czy łączne skutki wszystkich klauzul dotyczących kar w umowie o kredyt konsumencki wymagają od konsumenta zapłaty rażąco wysokiej kwoty odszkodowania, nawet w sytuacji gdy kredytodawca nie wymaga wywiązania się z zobowiązań określonych we wszystkich tego rodzaju klauzulach w całości lub w sytuacji, gdy określone klauzule dotyczące kar uznaje się za bezskuteczne w świetle prawa krajowego. W razie uznania, że klauzule tego rodzaju mają nieuczciwy charakter należy w całości odstąpić od stosowania wszystkich tego rodzaju klauzul względem konsumenta.

Wnioski

81. W świetle powyższych rozważań proponuję, aby Trybunał odpowiedział na pytania przedstawione mu przez Krajský soud v Praze w sposób następujący:

- Dyrektywę 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że stoi ona na przeszkodzie stosowaniu krajowych przepisów proceduralnych takich jak te będące przedmiotem postępowania głównego, które: (i) nie zezwalają sądowi upadłościowemu rozstrzygającemu w przedmiocie powództwa incydentalnego na zbadanie z urzędu zasadności, wysokości lub kolejności zaspokajania nadających się do realizacji w drodze egzekucji i niezabezpieczonych wierzytelności wynikających z umowy o kredyt konsumencki; (ii) nie zezwalają takiemu sądowi na zbadanie z urzędu zasadności wierzytelności zabezpieczonej; oraz (iii) czynią niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym podważenie nadającej się do realizacji w drodze egzekucji i niezabezpieczonej wierzytelności przez konsumenta będącego dłużnikiem w sytuacji, gdy wierzytelności tego rodzaju wynikają z umowy o kredyt konsumencki, nawet jeżeli sąd upadłościowy dysponuje

elementami natury prawnej i faktycznej, koniecznymi do wypełnienia tego zadania.

- Artykuł 10 ust. 2 lit d) dyrektywy 2008/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylającej dyrektywę Rady 87/102/EWG należy interpretować w ten sposób, że na sądzie krajowym prowadzącym postępowanie upadłościowe dotyczące umowy o kredyt konsumencki spoczywa obowiązek zbadania z urzędu, czy wierzyciel udzielił dłużnikowi informacji określonych w tym przepisie i nałożenia stosownych sankcji w sytuacji, gdy wymóg ten nie został spełniony.

- 'Całkowitą kwotę kredytu' w art. 10 ust. 2 lit. d) dyrektywy 2008/48 należy rozumieć jako odnoszącą się do kwot udostępnionych konsumentowi na podstawie umowy o kredyt w rozumieniu art. 3 ust. 1, czyli kwot rzeczywiście wypłacanych przez kredytodawcę na rzecz konsumenta, a zatem takich, którymi konsument ma prawo swobodnie dysponować, z wyłączeniem wszelkich kosztów stanowiących wierzytelność kredytodawcy. Kwota wypłaty według wzoru wykorzystywanego dla celów obliczenia RRSO w załączniku I do tej dyrektywy odpowiada całkowitej kwocie kredytu We wzorze wykorzystywanym dla celów obliczenia rzeczywistych rocznych stóp oprocentowania i sformułowanym w załączniku I do tej dyrektywy kwota wypłaty odpowiada całkowitej kwocie kredytu.

- Do sądu odsyłającego należy ustalenie, czy łączne skutki klauzul dotyczących kar w umowie o kredyt wymagają od konsumenta zapłaty rażąco wysokiej kwoty odszkodowania celów rozumieniu art. 3 i 4 dyrektywy 93/13 i pkt 1 lit. e) załącznika I do tej dyrektywy, nawet w sytuacji gdy kredytodawca nie wymaga wywiązani się z zobowiązań określonych we wszystkich tego rodzaju klauzulach w całości lub w sytuacji, gdy określone klauzule dotyczące kar uznaje się za bezskuteczne w świetle prawa krajowego. W razie uznania, że klauzule tego rodzaju mają nieuczciwy charakter należy w całości odstąpić od stosowania wszystkich tego rodzaju klauzul względem konsumenta.

[1] - Język oryginału: angielski.

[2] - W moim rozumieniu określenie 'powództwo incydentalne' w prawie czeskim oznacza powództwo wniesione w toku postępowania upadłościowego, wymagające rozpatrzenia przez sąd w kontekście tego postępowania.

[3] - Dyrektywa Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. L 95, s. 29 - wyd. spec. w jęz. polskim, rozdz. 15, t. 2, s. 288).

[4] - Dyrektywa 2008/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylająca dyrektywę Rady 87/102/EWG (Dz.U. L 133, s. 66).

[5] - Artykuł 1 ust. 1.

[6] - Motywy czwarty i dziewiąty dyrektywy 93/13.

[7] - Artykuł 3 ust. 1.

[8] - Artykuł 3 ust. 2.

[9] - Artykuł 3 ust. 3.

[10] - Załącznik, pkt 1 lit. e).

[11] - Artykuł 4 ust. 1.

[12] - Artykuł 6 ust. 1.

[13] - Artykuł 7 ust. 1.

[14] - Dyrektywę 2008/48 zmieniono następnie dyrektywą Komisji 2011/90/UE z dnia 14 listopada 2011 r. zmieniającą część II załącznika I do dyrektywy 2008/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady, zawierającą dodatkowe założenia do obliczania rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania (Dz.U. L 296, s. 35). Niemniej dyrektywa 2011/90 weszła w życie po dacie zawarcie spornej umowy o kredyt konsumencki.

[15] - Artykuł 1.

[16] - Motywy 6 i 7.

[17] - Motyw 9.

[18] - Motywy 19 i 31.

[19] - Artykuł 2 ust. 1.

[20] - Artykuł 2 ust. 2 lit. a).

[21] - Artykuł 19 ust. 1 stanowi, że RRSO oblicza się zgodnie ze wzorem matematycznym podanym w części I załącznika I. Zgodnie z art. 19 ust. 2 do celów obliczania RRSO przy ustalaniu całkowitego kosztu kredytu wyłącza się określone opłaty należne od konsumenta, a uwzględnia określone koszty. Szczegółowe informacje dotyczące tych opłat i kosztów są nieistotne w kontekście przedmiotowej sprawy, a zatem nie zostały przedstawione w niniejszej opinii.

[22] - Artykuł 10 ust. 1.

[23] - Artykuł 10 ust. 2 lit. d). W dyrektywie 2008/48 nie zdefiniowano pojęcia 'wypłat [kredytu]'. Zgodnie z definicją [terminu *drawdown*] zawartą w Shorter Oxford Dictionary jest to: 'czynność polegająca na pozyskiwaniu środków pieniężnych poprzez kredyty; kredyty otrzymane'. Termin ten można też czasem rozumieć jako odnoszący się do sytuacji, w której kredyt udostępniany jest kredytobiorcy w kilku transzach.

[24] - Artykuł 22 ust. 1 i 2.

25 - Artykuł 23.

26 - Wierzytelność tego rodzaju traktuje się w taki sam sposób, jak gdyby była ona zakwestionowana przez syndyka masy upadłości (§ 410 ust. 2 i 3 ustawy nr 182/2006 prawo upadłościowe i układowe, ze zmianami wprowadzonymi przez ustawę nr 185/2013).

27 - Paragraf 160 ust. 4 prawa upadłościowego.

28 - Paragraf 68 ust. 1 ustawy nr 145/2010 o kredycie konsumenckim i załącznik 3 do tej ustawy.

29 - Paragraf 8 ustawy o kredycie konsumenckim.

30 - Paragraf 55 ust. 2 i § 56 kodeksu cywilnego.

31 - Podane kwoty stanowią w przybliżeniu równowartość w EUR według aktualnego kursu wymiany. Zgodnie z moimi obliczeniami istnieje pewien problem z tymi obliczeniami. Jeżeli zgodnie z umową spłata miała objąć 120 x 24 375 CZK, wówczas całkowita kwota do zapłaty wynosiła 2 925 000 CZK, a zatem nie obejmowała kwoty 33 000 CZK (1 219 EUR).

32 - Do punktów (ii), (iii) i (iv) będę się odnosić, stosując określenie 'koszty powiązane' kredytu.

33 - Dokonanie ustaleń w kwestii wysokości RRSO należy do sądu odsyłającego, jako jedynego sądu rozpatrującego okoliczności faktyczne. Biorąc pod uwagę kwoty wskazane w postanowieniu odsyłającym oraz definicje zawarte w art. 3 lit. g), h), i) i l) dyrektywy 2008/48, nie rozumiem, w jaki sposób RRSO ustalono na poziomie 28,9%.

34 - Do wszystkich tych kwot łącznie będę się odnosić, stosując określenie 'kary umowne'.

35 - Do państw członkowskich należy określenie przepisów proceduralnych lub warunków regulujących czynności prawne mające na celu zapewnienie ochrony przyznanej na mocy prawa Unii (zasada krajowej autonomii proceduralnej). Wspomniana zasada znajduje zastosowanie pod warunkiem, że przepisy te nie są mniej korzystne niż w przypadku podobnych spraw o charakterze krajowym (zasada równoważności) oraz że nie czynią nadmiernie utrudnionym wykonywania praw przyznanych konsumentom przez prawo Unii (zasada skuteczności); zob. na przykład wyroki: Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, pkt 46; ERSTE Bank Hungary, C-32/14, EU:C:2015:637, pkt 51.

36 - Zobacz art. 6 ust. 1 i art. 7 dyrektywy 93/13. Zobacz ponadto postanowienie Pohotovosť, C-76/10, EU:C:2010:685, pkt 41.

37 - Zobacz niedawny wyrok Faber, C-497/13, EU:C:2015:357, pkt 43 i przytoczone tam orzecznictwo. W mojej opinii w tej sprawie zasugerowałam nieco inne brzmienie tej zasady: '[...] konieczne jest wzięcie pod uwagę roli konkretnego przepisu w całości procedury, przebiegu postępowania jako całości i jego cech szczególnych, przed poszczególnymi organami krajowymi

[...]'. Opinia rzecznik generalnej E. Sharpston w sprawie Faber, C-497/13, EU:C:2014:2403, pkt 59.

38 - Zobacz wyrok Asturcom Telecomunicaciones, C-40/08, EU:C:2009:615, pkt 39 i przytoczone tam orzecznictwo.

39 - Zobacz pkt 12-14 powyżej.

40 - Zobacz art. 3 ust. 1 w zw. z pkt 1 ust. 1 lit. e) załącznika I do dyrektywy 93/13.

41 - Zobacz ww. w pkt 6 motyw 10 dyrektywy 2008/48 oraz wyrok SC Volksbank România, C-602/10, EU:C:2012:443, pkt 40-43.

42 - Wyrok SC Volksbank România, C-602/10, EU:C:2012:443, pkt 48.

43 - Wyrok SC Volksbank România, C-602/10, EU:C:2012:443, pkt 49.

44 - Wyrok SC Volksbank România, C-602/10, EU:C:2012:443, pkt 50; postanowienie Pohotovosť, C-76/10, EU:C:2010:685, pkt 33-35.

45 - Zobacz pkt 9 powyżej.

46 - Zobacz motywy 19 i 31 dyrektywy 2008/48.

47 - Zobacz pkt 60 i nast. poniżej w części poświęconej analizie pytania czwartego.

48 - Zobacz pkt 16 powyżej.

49 - Zobacz wyrok Faber, C-497/13, EU:C:2015:357 pkt 42 i przytoczone tam orzecznictwo.

50 - Dyrektywa Rady z dnia 22 grudnia 1986 r. w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich dotyczących kredytu konsumenckiego (Dz.U. 1987, L 42, s. 48). Zobacz ponadto wyrok Rampion i Godard, C-429/05, EU:C:2007:575, pkt 60-65.

51 - Zobacz wyrok Martin Martin, C-227/08, EU:C:2009:792.

52 - Zobacz wyroki: Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, pkt 45-57; Faber, C-497/13, EU:C:2015:357, pkt 46.

53 - Parlamentu i Rady z dnia 25 maja 1999 r. w sprawie niektórych aspektów sprzedaży towarów konsumpcyjnych i związanych z tym gwarancji (Dz.U. L 171, s. 12).

54 - Zobacz przypis 35 powyżej.

55 - Zobacz motywy 6, 7, 8 i 9 dyrektywy 2008/48.

56 - Rzeczywista roczna stopa oprocentowania to zgodnie z definicją całkowity koszt kredytu wyrażony jako wartość procentowa tej kwoty w stosunku rocznym; zob. także art. 3 lit. i) dyrektywy 2008/48.

57 - Do sądu krajowego należy ocena, czy sankcje są skuteczne, proporcjonalne i odstraszające celów rozumieniu art. 23 dyrektywy 2008/48.

58 - Zobacz wyrok Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, pkt 59 i przytoczone tam orzecznictwo.

59 - Komisja przedstawia przykład obrazujący tę kwestię w przypisie 12 na s. 11 dokumentu roboczego służb Komisji pt. 'Wytyczne dotyczące stosowania dyrektywy 2008/48/WE (dyrektywy w sprawie kredytu konsumenckiego) w odniesieniu do kosztów i rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania' SWD(212) 128 final (zwanego dalej 'wytycznymi Komisji dotyczącymi stosowania dyrektywy 2008/48/WE'). Wierzyciel przekazuje kwotę 5 000 EUR, uzgadniając jednak z konsumentem, że koszty opiewające na kwotę 100 EUR pokrywane są z tej kwoty, a nie z innych środków konsumenta. Konsument swobodnie rozporządza zatem kwotą 5 000 EUR pomniejszoną o 100 EUR, a więc kwotą 4 900 EUR. Komisja uznaje ostatnią z wymienionych kwot za całkowitą kwotę kredytu zdefiniowaną w art. 3 ust. 1 dyrektywy 2008/48.

60 - Wyróżnienie moje.

61 - Zobacz wytyczne Komisji dotyczące stosowania dyrektywy 2008/48/WE, s. 5.

62 - Zobacz motyw 9.

63 - Zobacz na przykład: opinię rzecznika generalnego P. Mengozziego w sprawie Rampion i Godard, C-429/05, EU:C:2007:199, pkt 31-33; wyrok Faber, C-497/13, EU:C:2015:357, pkt 33.

64 - Zobacz wyrok Asbeek Brusse i de Man Garabito, C-488/11, EU:C:2013:341, pkt 55 i przytoczone tam orzecznictwo.

65 - Artykuł 3 ust. 1 dyrektywy 93/13, zob. także postanowienie Pohotovosť, C-76/10, EU:C:2010:685, pkt 57-59.

66 - Zobacz wyrok Asbeek Brusse i de Man Garabito, C-488/11, EU:C:2013:341, pkt 56, 57 i przytoczone tam orzecznictwo.

67 - Zobacz wyrok Asbeek Brusse i de Man Garabito, C-488/11, EU:C:2013:341, pkt 58.

68 - Zobacz art. 3 ust. 1 i art. 6 ust. 1; zob. także motywy czwarty i dziewiąty dyrektywy 93/13.